VIOREL GHEORGHIȚĂ

SUB SEMNUL ORORII DEPLINE

REEDUCARE - DEMASCĂRI - PROCESE

NOIEMBRIE, 1995.

GAZETA de Vest

SUPLIMENT POLITIC ȘI ISTORIC

Editura

GORDIAN

Lumea de ieri și lumea de mâine
în paginile cărților legionare
publicate la Editura noastră.

1900 TIMIȘOARA, str. Remus 11, tel.(fax): 056/1962377.

VIOREL GHEORGHIȚĂ

SUB SEMNUL ORORII DEPLINE

REEDUCARE - DEMASCĂRI - PROCESE

GAZETA de Vest
NOIEMBRIE, 1995.
SUPLIMENT POLITIC ȘI ISTORIC

SUB SEMNUL ORORII DEPLINE

REEDUCARE - DEMASCĂRI - PROCESE

În perioada anilor 1949 - 1952, în două închisori din România, Piteşti şi Gherla, s-a desfăşurat o acţiune-experiment, fără egal în analele ororilor penitenciare, de la noi şi de aiurea, cunoscută, azi, sub numele de REEDUCARE. Acţiunea a avut un caracter conspirativ, strict secret. Pentru călăi, conspirativitatea era o condiţie sine qua non a reuşitei, chiar dacă nu singura. Pentru victime, un corolar al fricii. Şi totuşi, într-un timp relativ scurt, conspirativitatea aceasta s-a dovedit a fi permeabilă. Nu toate victimele au tăcut. Nu toţi înspăimântaţii şi-au oblojit spaimele. Aşa că, au prins să circule zvonuri, la început prin închisori, apoi în afară, în afara închisorilor şi chiar în afara ţării, privind oroarea.

O primă mărturie referitoare la "Infernul Piteşti", din câte ştiu, e cartea "PITEŞTI, CENTRU DE REEDUCARE STUDENŢEASCĂ", scrisă de Dumitru Bacu, în limba română, şi publicată în străinătate, în anul 1963 (ulterior ea a fost tradusă în limba engleză şi publicată în Statele Unite). Dumitru Bacu a fost el însuşi deţinut politic. Nu a trecut însă prin Piteşti. Informaţiile i-au fost oferite, pe la începutul anului 1954, după sistarea reeducării şi scoaterea deţinuţilor politici din producţie, la Gherla, de către Tomuţa Octavian şi Brânzei Emilian, martori la procesul Ţurcanu.

A doua carte, consacrată cazului, e lucrarea lui Virgil Ierunca: "FENOMENUL PITEŞTI". Prima ediţie a apărut în colecţia "Limite", Paris, 1981. A doua, la Editura Humanitas, Bucureşti, 1990. Fragmente largi din lucrare au fost citite la Radio Europa Liberă, în anii 1975 - 1976. Alcătuită pe baza unui dosar adus din ţară, bănuiesc, de Ovidiu Cotruş, lucrarea are meritul de a fi onestă, ca şi pe acela de a încerca o prezentare cât de cât

sintetică, globală. Caracterul aproximativ al unor detalii nu e de natură să altereze esența. Virgil Ierunca a recepționat corect "fenomenul" și l-a redat ca atare. Afirm aceasta în cunoștință de cauză, ca unul care a trecut prin "Infern".

Mărturia lui G. Dumitrescu, altul decât directorul închisorii de trist renume, "DEMASCAREA", apărută în Occident, în anul 1978, nu îmi este cunoscută. Am citit, în schimb, "PATIMILE DUPĂ PITEȘTI" de Paul Goma și "MĂRTURISIRI DIN MLAȘTINA DISPERĂRII" de Dumitru Gh. Bordeianu. Aceasta din urmă, publicată în Editura Mișcării Legionare, Paris, 1992, mi se pare cea mai completă și mai autentică mărturisire privind "Fenomenul": descrierile sunt detaliate, analizele, pertinente, revolta victimei regăsite, stăpânită cu greu, dar stăpânită. Nici una din cărțile scrise ulterior, nu o depășesc.

Ca fenomen așadar, reeducarea e, relativ, cunoscută. Deși încă puține, există mărturii, unele directe, altele indirecte, există izvoare la îndemâna cercetătorului. Cele mai multe fragmentare, prin forța lucrurilor. Unele, literaturizate. Altele, fruste și, implicit, subiective, ceea ce nu înseamnă, neapărat, că sunt și lipsite de obiectivitate. Nu! Atâta doar că nu sunt împietrite, nu sunt conceptualizate, sunt doar adevărate, sunt vii. Dovadă faptul că toate aceste mărturii, în cele esențiale, converg, oferă adică informații incontestabile asupra a ceea ce a fost, prin relatarea evenimentelor, prin nominalizarea personajelor, prin relevarea ororii și chiar a unor motivații. Ceea ce lipsește acestor mărturii e perspectiva globală, sondajul prospectiv și, mai ales, punctul de vedere al autorității, punctul de vedere al principalului vinovat. Să nu uităm, "Fenomenul Pitești" a fost nu doar un fenomen, ci și un act vindicativ, resentimentar, un atentat asupra viitorului unui neam, asemenea Katinului, după cum a fost și un abominabil experiment vizând determinarea limitelor rezistenței umane, fizice și morale, la tortură. Complexitatea lui obligă la o abordare pe măsură, abordare de care suntem încă departe. Un pas, încă un pas, s-a mai făcut, totuși. Editura "Vremea", București, 1995, colectivul de redacție fiind alcătuit din Silviu Colfescu, Nicolae Henegariu, Angela Dumitru și Cristina Cantacuzino, publică un volum de 926 pagini, intitulat "MEMORIALUL ORORII", cuprinzând "DOCUMENTE ALE PROCESULUI REEDUCĂRII DIN ÎNCHISORILE PITEȘTI ȘI GHERLA". Precizările Editurii, sub formă de "Cuvânt înainte", extrem de concise, ne relevă, de la bun început, atât meritele cât și limitele

întreprinderii. Printre merite, cel mai de seamă rămâne, indiscutabil, publicarea în sine a documentelor, cu tot ce incumbă unui asemenea demers: obţinerea aprobărilor legale, colaborarea, surprinzător, fructuoasă, cu membrii S.R.I., munca imensă de selectare, efortul de a fi imparţial. La capitolul limite, respectiv lipsuri, lipsuri ce nu trebuie puse, neapărat, pe seama colectivului de redactare, se pot aminti: absenţa unei puneri în temă şi a unui aparat critic, menite să faciliteze înţelegerea corectă a celor întâmplate. Documentele nu sunt comentate. Interogatoriile, în faţa Instanţei de Judecată, lipsesc. La fel, depoziţiile martorilor, pledoariile apărării, ultimul cuvânt al acuzaţilor, documente importante într-un proces. "Culegerea (...) se doreşte a fi doar un izvor de informaţie nudă, instrument de lucru (grevat şi acela de unilateralitate întrucât...) avertizăm cititorul că aceste documente sunt emanaţia autorităţilor comuniste şi, ca atare, reprezintă strict punctul de vedere al acestora. Rămâne în sarcina cititorului să cântărească adevărul care transpare printre rânduri şi să acorde locul cuvenit victimelor şi călăilor". Drămuirea nu e uşoară. Cum să discerni ceva ce nu încape în limitele înţelegerii normale? Cum să apreciezi o realitate de a cărei existenţă pur şi simplu te îndoieşti, pe considerentul că nu e cu putinţă? Se poate presupune că documentele omise ar fi oferit şansa unei înţelegeri mult mai adecvate a fenomenului. Ceea ce lipseşte e punctul de vedere al uneia dintre părţi, a celei incriminate. Numai că, pentru cine cunoaşte mecanismele şi modul de lucru ale justiţiei socialismului real, documentele acelea îşi pierd relevanţa. Instrumentarea unui proces simulacru, cum au fost copleşitoarea majoritate a proceselor politice, începe cu ancheta şi sfârşeşte cu pronunţarea sentinţelor. Completele nu judecă, ele veghează ca grotescul spectacol să se desfăşoare potrivit caietului regizoral. Când procesul se desfăşoară şi cu uşile închise, acesta fiind cazul procesului Ţurcanu, supoziţia capătă o confirmare în plus.

Pentru a facilita depăşirea impactului negativ previzibil, redacţia a adăugat celor trei capitole propriu zise ale cărţii, Cap.I, "Primele cercetări", Cap.II, "Ancheta", Cap.III, "Procesul", încă unul, Cap. IV, "După 40 de ani", cuprinzând mărturiile a patru foşti deţinuţi politici şi martori în proces: Voinea Octavian, coinculpat, condamnat la moarte, căruia i s-a comutat pedeapsa, Tomuţa Octavian, Itul Nicolae şi Taja Constantin, oferite recent, în condiţii de libertate. I s-a solicitat şi lui

Popa Alexandru o asemenea mărturie. A refuzat orice răspuns. Inițiativa acestui capitol IV, o consider binevenită. Insuficientă totuși, motiv pentru care voi încerca, în cele ce urmează, să stărui asupra documentelor publicate, ca și asupra reeducării în sine, prevalându-mă de faptul, am mai spus-o, că am trecut și eu prin demascările de la Pitești și Gherla, și că am cunoscut, nemijlocit, o bună parte dintre protagoniștii incriminați.

ÎNCEPÂND CU NOAPTEA DE 14 SPRE 15 MAI, 1948, pe întreg teritoriul României, s-a declanșat una dintre cele mai mari operațiuni polițienești cunoscută vreodată. Au fost arestați un număr de aproximativ 15000 de legionari: elevi, studenți, țărani, muncitori, intelectuali, bărbați și femei. Reușita a fost de proporții. "Urmare a modului științific în care am procedat" se infatua comandantul Securității din Arad, maiorul Rafila. Explicația, relativ simplă. Structurile represive ale regimurilor carlist și antonescian nu erau încă lichidate. Știindu-se amenințate, au socotit util, pentru ele, să se pună la dispoziția noului stăpân, cu tot ce cunoșteau. Și s-au pus, aducând informațiile, profesionalismul, așa cum era el înțeles în vremea aceea, și, nu în ultimul rând, excesul de zel. Marea majoritate a anchetatorilor erau cadre vechi, coordonate ierarhic și flancate orizontal de comuniști, preponderent alogeni: maghiari, sârbi, lipoveni, evrei, îndeosebi evrei. În cadrul unui interviu, luat colonelului Crăciun, de doamna Lucia Hossu, pentru "Memorialul Durerii", acesta mărturisește deschis: "Direcția Generală a Securității Poporului, ca și toate Direcțiile Regionale ale Securității, începând cu anul 1948, anul înființării lor, cu o singură excepție, dacă nu mă înșel, Sibiul, unde director era el, au fost conduse de evrei". Vechi și verificate le erau și metodele: delațiunea, șantajul, foamea, frigul, epuizarea fizică, tortura. Președinții completelor de judecată, de asemenea, erau cadre vechi, dispuse la orice, ca să-și salveze pielea. În temeiul aceluiași Cod Penal, ieri, au condamnat la ani grei și chiar la moarte, militanți comuniști. Despre legionari, nu mai vorbesc. Azi, condamnă partizani anticomuniști. Consecvenți se dovedesc a fi doar în ura nețărmurită față de legionari. Cum conciliază conștiința lor o asemenea duplicitate, nu știu. Colonelul magistrat Petrescu Alexandru -între timp general maior- în timpul lui Antonescu, gestionează, în calitate de Director General, penitenciarele de pe întreg cuprinsul țării; în anul 1947, prezidează procesul, judecă și-l condamnă pe Iuliu Maniu; în 1954, trimite în fața plutonului de execuție, 22 de

umbre, coinculpaţi în procesul Ţurcanu. Nu este singurul. Este, totuşi, printre puţinii "foşti" care a rezistat o perioadă atât de lungă. Cei mai mulţi, după ce şi-au făcut ignobila datorie, au fost, la rândul lor, judecaţi şi condamnaţi, sub diferite învinuiri.

Nu e aceasta singura explicaţie a reuşitei. Un aport substanţial şi-au adus consilierii sovietici. Eşi lipsa noastră de experienţă apoi. Nu ne-am cunoscut adversarul. La 23 august, 1944, armatele invadatoare au găsit închisorile pline de legionari. Eliberarea lor, câtă a fost, a însemnat şi o luare în evidenţă. Intrarea în legalitate a celor veniţi din Germania, cu misiuni de luptă, deasemenea. Oricum, surpriza a fost mare şi urmată, în mod firesc, de derută. Va izbucni sau nu va izbucni o nouă conflagraţie? De cele hotărâte la Yalta nu ştiam nimic, după cum nu cunoşteam nici faptul, istoric confirmat, că o generaţie care a purtat povara unui război, nu o va face a doua oară. Prin urmare, ce se va întâmpla cu noi? Ne vor interna în lagăre? Ne vor judeca? Ne vor livra, mână de lucru, sovieticilor? Se va vărsa iarăşi sânge? Absorbiţi de ideea luptei de eliberare sau de himera unui Ierusalim ceresc, asemeni cruciaţilor, la înfrângere noi nu ne-am gândit şi, cei mai mulţi, nu înţelegeam să o facem nici în circumstanţele date. Încă speram. Mai credeam încă în dumnezeiasca minune sau refuzam, pur şi simplu, confruntarea cu realitatea dură, lăsându-ne în voia destinului, în grija Dumnezeului nostru, în grija Lui.

Anchetele care au urmat, au fost bestiale deadreptul: înfometarea, epuizarea fizică prin alergări şi nesomn, ademenirea, şantajul, schingiuirile, în cele din urmă. Nu se urmărea doar recunoaşterea faptelor săvârşite. Se urmărea răstălmăcirea lor şi, nu în ultimul rând, estorcarea de noi informaţii. Aceasta, la nivelul întregii ţări. Moldovenii, arestaţi în număr mare, pretind însă că nicăieri ele, anchetele, nu au fost atât de dure ca la Suceava, unde au fost concentraţi şi cercetaţi legionari din întreaga Moldovă de mijloc şi de nord. A fost, dealtfel, şi singurul caz în care procesele ce-au urmat, nu s-au judecat la sediul teritorial al Tribunalului Militar, respectiv la Iaşi, ci în incinta închisorii, din raţiuni tehnice, se zice.

Oricum, în această închisoare supraaglomerată, cu mulţi studenţi şi elevi, dar şi cu veterani ai luptei legionare, se află începuturile acelui monstruos experiment numit "reeducare". Iniţiativa se consideră, îndeobşte, ca aparţinând studentului mai vârstnic, Bogdanovici Alexandru.

Originar din Soroca, a activat în cadrul Frăţiilor de Cruce, a cunoscut închisorile antonesciene, după 23 august s-a relansat în lupta de rezistenţă anticomunistă, ca, în toamna anului 1947, să preia conducerea Grupului Studenţesc Legionar al Universităţii Ieşene. În această calitate este arestat şi anchetat. Anchetă dură. Dar şi probleme de conştiinţă. Se simţea răspunzător moral pentru impasul în care se aflau un număr mare de tineri care, impresionaţi de trecutul lui de luptător, impresionaţi de inteligenţa lui, de fermitatea convingerilor lui, l-au urmat. Considera că trebuie să întreprindă ceva pentru a reda tinerilor acestora libertatea, fie şi cu preţul propriei compromiteri. Nu a fost singurul care a gândit aşa. Cobălaş Nicolae, Daneş Remus, Gherase Aurel, părintele Pâslaru Nicolae, Oltea Manoliu, Viorica Pomoc vedeau asemănător lucrurile. Dovadă faptul că, la jumătatea lunii august, 1948, cu asentimentul anchetatorilor Ciupagea şi Bălăceanu, redactează un memoriu către Înaltul Prezidiu al Republicii, către Guvern şi către Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, prin care solicită "redarea lor vieţii sociale" în schimbul "abţinerii de la orice activitate politică". Nu a fost singurul memoriu de acest fel. Ca o confirmare a bunei credinţe, Bogdanovici Alexandru vine cu o nouă iniţiativă, aceea a autoreeducării, constând din lecturări de cărţi de doctrină comunistă, discuţii pe marginea acestor lecturi, şi cântece "progresiste" cum ar fi "Internaţionala". Această nouă iniţiativă a creat disensiuni. Se considera că se merge prea departe. Una e să te angajezi că nu vei mai activa pe tărâm politic şi alta e să te dezici de valorile în numele cărora te-ai ridicat, în numele cărora ai pătimit. Mai mult, era pusă în discuţie buna credinţă. Cine să creadă în autenticitatea unor asemenea pretinse schimbări? "Mă fac frate şi cu Dracul, până trec puntea" e un principiu inacceptabil şi ineficient, întrucât Dracul cunoaşte şi el proverbul. Legea onoarei sună altfel: "Mergi numai pe drumul indicat de onoare. Luptă şi nu fi mişel. Decât să învingi printr-o mişelie, mai bine să cazi luptând pe drumul onoarei". Bogdanovici ştia acest lucru. Şi dacă persevera totuşi, înseamnă că avea motive. Unii dintre camarazii care l-au cunoscut mai îndeaproape, cum ar fi Dumitru Gh. Bordeianu, pretind că, în toamna acelui an, 1948, ar fi avut un vorbitor, strict confidenţial, cu tatăl său, la acea oră prefect de Botoşani, în cursul căruia ar fi fost implorat pur şi simplu să accepte reeducarea ca singura soluţie de salvare fizică. Sugestia venea din partea cui? În nici un caz din partea tatălui ci, prin el, de undeva de mai sus. Ce trebuia să se înţeleagă apoi prin reeducare? În

discuţiile purtate cu Cobălaş Nicolae, pe această temă, Bogdanovici nu aminteşte nimic de vorbitorul în cauză, îşi asumă iniţiativa, o circumscrie: "opţiune personală, liber consimţită", şi o justifică prin referire la un caz asemănător, petrecut la Aiud, în anii 1945-1946, când profesorul Rogojanu şi ziaristul Gheorghiţă, în urma unei acţiuni asemănătoare, au obţinut eliberarea câtorva zeci de legionari. E drept, nu pentru prea multă vreme.

INTRAREA ÎN SCENĂ A UNUI NOU PERSONAJ, Ţurcanu Eugen, complică substanţial datele problemei. S-a născut la 8 iulie, 1925, în comuna Păltiniş, Câmpulung Moldova. A activat în cadrul Grupului F.D.C. Câmpulung Moldovenesc, o scurtă perioadă de timp. După terminarea studiilor liceale, se căsătoreşte cu una din fiicele avocatului Erhan, ajutor de comandant legionar, personalitate binecunoscută prin partea locului, şi se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii din Iaşi, fără să frecventeze. L-a cunoscut pe Bogdanovici în anul 1946. Din documentele publicate nu rezultă dacă a activat sau nu şi în cadrul Grupului Studenţesc al Facultăţii de Drept. Cert e doar faptul că s-a înscris în U.N.S.R. (Uniunea Naţională a Studenţilor din România, organizaţie oficială, procomunistă), s-a remarcat, a ajuns în comitetul de conducere al Uniunii şi că, foarte curând, înscriindu-se în P.M.R. (Partidul Muncitoresc Român), a fost selectat pentru a fi trimis la o şcoală de diplomaţi, se spune, ca urmare atât a meritelor, cât, mai ales, a relaţiilor lui amicale cu fraţii Bodnăraş. Cu privire la promovarea politică a lui Ţurcanu Eugen, în timp, s-au conturat două ipoteze. Prima e aceea a unei desprinderi totale de Mişcarea Legionară şi a unei aderări sincere la ideile şi practicile comuniste. Mi se pare cea mai probabilă. Hipertrofia eului lui, voinţa de putere şi parvenire în acelaşi timp, învecinate cu patologicul, numai ca membru al Partidului puteau fi satisfăcute. Cea de a doua ipoteză, potrivit căreia înscrierea în U.N.S.R. a fost rezultatul unei înţelegeri avute cu Bogdanovici, o infiltrare deci, în documente nu-şi găseşte confirmarea. Şi e puţin probabil ca anchetatorii să nu fi încercat să smulgă o asemenea recunoaştere, dacă ar fi fost la mijloc, cât de cât, un sâmbure de adevăr. Mai mult, cunoscută fiind disponibilitatea acestui orgolios rănit, de a cărui inteligenţă, acum, mă îndoiesc, pentru delaţiune, ar fi avut el însuşi iniţiativa autodenunţării.

Arestarea lui Țurcanu s-a produs toamna, când anchetele studenților din C.S.L.I. (Centrul Studențesc Legionar Iași) erau pe terminate. În sinea lui, l-a considerat vinovat de căderea pe Bogdanovici. În realitate, cel care i-a pomenit numele în timpul anchetei, a fost colegul lui de an, Caciuc Ștefan. E de presupus că și-a apreciat greșelile față de "Clasa Muncitoare" ca fiind minore, semn că nu avea însușit, îndeajuns de temeinic, modul comunist de a gândi. Le-a recunoscut fără să ezite și și-a oferit serviciile de informator. O recunoaște singur. Urmare, până la judecarea procesului, a fost numit planton, sinonim cu om al administrației, pe față. Față de acțiunea întreprinsă de Bogdanovici, o vreme rămâne în expectativă. Condamnarea, neașteptat de mare, la 7 ani închisoare corecțională, pentru activitatea legionară desfășurată, începând cu anul 1941, până cel mult în iunie 1946, când s-a desolidarizat în mod explicit, îl determină, probabil, să se implice, la început, în discuții, apoi în constituirea O.D.C.C. (Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste). În foarte scurt timp, preia el conducerea întregii acțiuni, fără ca Bogdanovici să se împotrivească, imprimând acesteia un caracter mai ferm, mai radical. În fața realității date, 7 ani î.c., nu dezarmează. Dimpotrivă, își intensifică zelul, pentru a convinge și pentru a obține, în cele din urmă, grațierea.

Privită retrospectiv, dar și în perspectiva a ceea ce a urmat, "reeducarea" de la Suceava nu a fost câtuși de puțin întâmplătoare. Ea face parte integrală din proiectul mare al "reeducării", ca etapă premergătoare, menită să depisteze disponibilitățile de colaborare, pe de o parte, să creeze disensiuni în sânul Corpului Studențesc, ca urmare a spargerii unității, pe de alta. Și trebuie să recunoaștem că a reușit.

Pe măsură ce loturile erau judecate, ele erau și pregătite pentru transfer la închisorile de executare a pedepselor: Târgșor, pentru elevi, Pitești, pentru studenți, Gherla, pentru muncitori și țărani, Aiud, pentru intelectuali și Mislea, pentru femei. De ce această grupare după criterii socio-profesionale și nu după cuantumul și natura pedepsei, cum ar fi fost firesc? Întrebarea s-a pus, iar răspunsurile predilecte, probabil induse de specialiști în dezinformare, erau de natură să întrețină speranțe: "Ne consideră recuperabili. Reeducarea, prin urmare, e de avut în vedere". Deziluziile nu vor întârzia. Țurcanu, spun sucevenii, a lipsit din închisoare vreme de o săptămână și mai bine. Unde a fost dus? În U.R.S.S. presupun unii. La Ministerul de Interne, spun alții. Pentru un supliment de

anchetă, va spune el, la întoarcere. În drum spre Piteşti, un popas de mai multe zile la Jilava. Din nou Ţurcanu dispare. Aceleaşi supoziţii. Documentele publicate, P.V.I., nu aduc, din păcate, nici o clarificare.

Primăvara anului 1949. Închisoarea din Piteşti, nouă, construită de Armand Călinescu, pentru legionari, în partea de vest a oraşului, comparativ cu Suceava, părea primitoare. Un regim mai lejer, hrană ceva mai consistentă, nu şi suficientă, statut juridic cert. Inimile îşi regăsesc ritmul, căldura camaraderească şi capacitatea de a crea, în condiţii vitrege totuşi, o ambianţă tonică, frumoasă. Până într-o zi. Brusc, hrana se împuţinează, regimul carcerar devine sever, ostilitatea pândeşte de pretutindeni, provocările şi pedepsele se ţin lanţ. Se edifică, altfel spus, "condiţiile obiective" necesare declanşări i unui proces, de noi, nebănuit. În pofida tinereţii, puterile fizice ale deţinuţilor se năruie în mod alarmant. Până în luna octombrie, noiembrie, cei mai mulţi dintre noi suntem aduşi în stare de epave. Şi cum închisoarea era şi ticsită, operaţiunea - ce cod o fi având? - putea să înceapă. Şi a început, în cursul lunii decembrie 1949, la camera 4 spital.

Noua faţă a "Reeducării" va purta numele de "Demascare". Nu se vor mai citi cărţi, nu se vor mai purta discuţii, nu se va mai cânta, cel puţin deocamdată, se vor estorca informaţii. Caracterul facultativ al acţiunii de la Suceava, va fi înlocuit, aici, cu violenţa constrângătoare. De data aceasta, pregătit minuţios, de singurele organe în măsură să o poată face, cele ale Ministerului de Interne, procesul e reluat metodic, progresiv, potrivit unui plan minuţios întocmit, vizând obiective precise: stoarcerea tuturor informaţiilor socotite a fi de un interes oarecare pentru Securitate (nume de oameni, depozite de armament, cazuri de manifestări duşmănoase, tăinuiri, ajutoare legionare, cărţi interzise, deţinere de aur, sabotaje, spionaj etc.). Altfel spus, sunt reluate, de la zero, anchetele de dinaintea proceselor, de data aceasta fără grabă, cu aceleaşi mijloace verificate, cu alţi torţionari, în condiţii întrucâtva schimbate. Vor acţiona grupuri constituite de torţionari de bună voie sau reeducaţi, împotriva altor grupe de "bandiţi" refractari, luate prin surprindere. Până la constituirea grupurilor de torţionari şi rodarea lor, meseria de călău trebuind a fi învăţată, Administraţia penitenciarului, prin lt.maj. M.A.I. Dumitrescu Alexandru, director sau comandant, lt. Marina Ion, referent, şi un număr de gardieni sau miliţieni aflaţi în subordine, acţionează chiar ca, deschizând seria

bestialităţilor ce vor continua, amplificându-se, până în vara anului 1951, când Ţurcanu şi ultimii studenţi, trecuţi prin demascări, sunt transferaţi, de la Piteşti la Gherla. Teroarea e neîntreruptă, torţionarii sunt alături mereu. Simpla prezenţă, simpla asistare la schingiuire altuia e resimţită ca schingiuirea proprie, la fel de dureroasă. Operează un fel de simpatie, un fel de solidaritate înfrigurată. Voinţa se topeşte, frica viscerală ce i se substituie devenind singura realitate. Limitele rezistenţei umane sunt depăşite şi oamenii cedează, unul câte unul, transformându-se, vai, mulţi, foarte mulţi, din victime, în călăi, din oameni, cât de cât liberi, unii, în demonizaţi, alţii, în simple păpuşi, acţionate de la distanţă, în temeiul unor reflexe condiţionate.

Obţinerea de informaţii incriminatorii nu era însă singurul scop al ororii. Trebuia lichidată rezistenţa morală a adversarului politic, a tineretului intelectual, îndeosebi, trebuia sfărâmată demnitatea lui, trebuia să-i fie desfigurată imaginea, cu orice preţ, întrucât reprezenta viitorul. Şi cum acest tineret era, în copleşitoarea lui majoritate, legionar, lichidarea Mişcării Legionare, fizic şi moral, a fost declarată, pe faţă, obiectiv prioritar. Fizic, demersul nu comporta probleme deosebite. Fizic, oamenii pot fi uşor suprimaţi. Suprimarea morală, se pare, e mai dificilă, ea ne putând fi obţinută prin violenţă. Dezinformarea, respectiv calomnierea, dă rezultate, nu însă şi asupra subiecţilor vizaţi, nu şi asupra legionarilor. Loviturile trebuiau să survină din interior, ca anihilare a oricăror urme de respectabilitate, prin denigrare şi autodenigrare. La capătul demascărilor - în fapt demascările erau considerate ca având caracter continuu - la Piteşti se considera că nu mai există fiinţe umane, toţi pătimitorii fiind constrânşi să se recunoască, public, fie şi formal, drept criminali, perverşi, putrezi. Mizându-se pe faptul că recunoaşterea, fie şi formală, duce, în cele din urmă, la o schimbare afectivă a însăşi personalităţii victimei, era avută în vedere, după toate probabilităţile, şi recompunerea unei alte identităţi, caz tipic de mancrutizare. Vizat era, în mod deosebit, sacrul. Totul trebuia pângărit. Nimic sfânt să nu mai existe.

La Gherla, Ţurcanu întâlneşte acţiunea de reeducare, respectiv, demascare, în plină desfăşurare, sub conducerea unui emul, uşor stânjenitor, studentul şi colaboratorul dealtfel, Popa Alexandru, zis Ţanu. Ucenicul ţinea, cu orice preţ, să-şi depăşească maestrul. Tensiunea este ţinută totuşi sub control, iar lucrurile se desfăşoară după regulile deacum

cunoscute, cu unele adaptări impuse de faptul că o bună parte dintre deţinuţi lucrau în fabrică, până în luna decembrie, 1951, când, un grup de torţionari, în frunte cu Ţurcanu, este ridicat şi dus, nu se ştie unde, nu se ştie pentru ce. Circumstanţele ridicării erau prielnice acreditării de zvonuri contradictorii: ba că vor fi eliberaţi şi promovaţi în funcţii de răspundere, în cadrul Securităţii, pentru serviciile aduse, ba că vor fi anchetaţi şi judecaţi, pentru crimele săvârşite. Cert rămâne, deocamdată, faptul că reeducarea prinde să agonizeze, pentru ca în 1952 să i se pună capăt. Reeducarea Ţurcanu, întrucât, sub o altă forma, cu alte mijloace de constrângere, mai puţin violente, la fel de pustiitoare, ea va fi reluată, la Aiud, zece ani mai târziu, sub directa coordonare a colonelului Crăciun, şi va dura până în vara anului 1964, când deţinuţii politici sunt puşi în libertate.

E bine să se reţină faptul că încercări de extindere a reeducării s-au făcut şi la închisoarea Târgşor, printr-un grup de elevi veniţi de la Suceava, în frunte cu Stoian Ioan. Datorită atitudinii ferme, de respingere, a unui alt grup de deţinuţi, unii rămaşi de pe vremea lui Antonescu, mă gândesc la Virgil Maxim, iar dintre cei noi, la Obreja Aurel, ca şi opoziţiei manifestate de administraţie, acţiunea nu a reuşit. La fel s-au petrecut lucrurile şi la Târgu-Ocna. Pe Canal, în colonia Peninsula, şansele au fost altele, cele două brigăzi studenţeşti, 13 şi 14, conduse de Bogdănescu, student la Facultatea de Medicină din Cluj, regalist, respectiv Enăchescu, student la Facultatea de Medicină din Bucureşti, liberal tătărăscian, bucurându-se de întreg concursul administraţiei, pentru ca reeducarea să continue, aidoma aproape, ca la Piteşti. Cazul profesorului universitar Dr. Simionescu le va încununa opera. Se pare însă că acest caz de forţare a sinuciderii, devenit public, va precipita sfârşitul reeducării Ţurcanu. Faptul mi se pare cu atât mai probabil, cu cât, în P.V.I. din 20 martie, 1954, (p.101) Ţurcanu vorbeşte despre acest caz, fără ca el să fi fost efectiv implicat.

Întreruperea "Fenomenului Piteşti" - ca să preiau sintagma d-lui Virgil Ierunca - trebuie să aibă o explicaţie. Care anume, e greu de precizat. Se presupune că, urmare a dispersiei, conspirativitatea nu i-a mai putut fi asigurată. La Canal, repet, Doctorul Simionescu, lider al generaţiei '22, personalitate de primă mărime a medicinei româneşti, este asasinat. Posturi de radio, străine, difuzează ştirea. Ororile ajung să fie cunoscute de opinia publică, din ţară şi din străinătate. Din raţiuni politice deci,

fenomenul trebuia oprit, dar şi explicat într-un fel. De unde ideea cinică, obişnuită dealtfel în lumea politică, fie că e vorba de comunişti sau necomunişti, a unui proces cu ţapi ispăşitori.

La capătul a doi ani şi mai bine de anchete, adică în noiembrie 1954, procesul reeducării, procesul Ţurcanu are loc. Vor urma, procesul Pătraşcu-Vică Negulescu, la o dată ce nu îmi este cunoscută şi procesul unor cadre din M.A.I., în aprilie 1957, în frunte cu lt.col. Sepeanu Tudor. În legătură cu procesul Pătraşcu-Vică Negulescu nu s-a publicat nici un fel de document. Singura mărturie pe care o cunosc, e aceea din memoriile lui Marcel Petrişor, "Fortul 13", "Convorbiri din detenţie", o mărturie cutremurătoare şi relevantă în acelaşi timp. Publicarea documentelor şi ale acestui proces este mai mult decât necesară, este obligatorie. Cât priveşte procesul Sepeanu, în volumul de documente amintit, se află publicată doar sentinţa, ceea ce, evident, e prea puţin.

PRIN SENTINŢA nr. 32 din 10 noiembrie, 1954, pronunţată de Tribunalul Militar pentru Unităţile M.A.I., instanţa de fond, prezidată de general maior de justiţie PETRESCU ALEXANDRU, ŢURCANU EUGEN împreună cu încă 21 de coinculpaţi, sunt condamnaţi la moarte, în temeiul art. 1, lit.d, din Decretul 199/950, art.6, al.2, comb. cu art. 1 din acelaşi Decret, pentru crima de acte de teroare în grup şi crima de acte de pregătire la crima de uneltire contra securităţii interne a R.P.R. Din numărul de 22 condamnaţi la moarte, 18 au fost executaţi, pentru 4 pedeapsa fiind comutată, din capitală, în muncă silnică pe viaţă. Explicaţia? Folosirea lor ca martori ai acuzării, în procesul Pătraşcu-Vică Negulescu. În cele din urmă, doi din cei patru, după îndeplinirea sarcinii, vor fi ucişi şi ei, în "cazinca" Jilavei. La o privire sumară, încadrarea juridică a faptelor săvârşite pare să fie corectă. La Piteşti, la Gherla, în colonia de muncă de la Peninsula, s-au petrecut lucruri ce pot fi calificate, fără dubiu, acte de teroare (de terorizare) în grup, soldate, potrivit rechizitoriului şi sentinţei, cu schingiuirea, în perioada 1949-1952, a peste 780 de deţinuţi, la Piteşti, alte sute de deţinuţi la Gherla, peste 70 de deţinuţi la Târgşor, 7-8 deţinuţi în Oraşul Stalin, 5-6 deţinuţi la Tg. Ocna, şi alte sute de deţinuţi în coloniile de muncă de la "Canal Dunăre-Marea Neagră". Au fost ucişi peste 30 de deţinuţi. Peste 100 din cei torturaţi au rămas cu infirmităţi grave. Câţiva au înebunit. S-au înregistrat şi

câteva cazuri de sinucidere. Acestea sunt faptele şi nimeni nu le contestă. Adevărata problemă e însă alta. Cine anume a iniţiat "teroarea în grup", prin cine a fost ea exercitată, cu ce mijloace, în ce circumstanţe şi în ce scop, mai ales? Cine poartă răspunderea?

Răspunsurile oferite de anchetatori şi reţinute de instanţă pot fi condensate în unul singur. Iniţiativa a avut-o Mişcarea Legionară, prin Horia Sima, care, în anul 1947, transmite locţiitorului său Pătraşcu Nicolae, prin Eugen Teodorescu, ordinul ca "întreaga Mişcare Legionară să se organizeze pe linie informativă, să culeagă informaţii din domeniul politic, economic, social şi militar (Op.cit.p.698). Întradevăr, în anii 1947-1949, se mai spera încă în izbucnirea unei noi conflagraţii, se mai aştepta încă venirea americanilor. Premisele, prin urmare, pot fi acceptate, nu şi generalizate însă. Dar, chiar şi aşa, ce legătură logică poate să existe între această activitate de informare şi "reeducarea" iniţiată de Bogdanovici Alexandru la Suceava? Nici una, pentru simplul fapt că la Suceava, din motive oportuniste sau nu, se citeau cărţi, se discutau teorii, se scriau memorii, nu se culegeau informaţii. De vreme ce deţinuţii ce acceptaseră reeducarea se declarau în mod deschis dispuşi la compromisuri cu Puterea, să fi vrut şi nu ar fi avut cum să o facă. Demascarea, în schimb, la Piteşti şi Gherla, viza în mod expres obţinerea de informaţii, cu orice preţ, nu pentru Mişcarea Legionară şi americani însă, ci pentru cei ce guvernau, în mod ilegitim, ţara. Întrucât subiecţii erau legionari, pentru a oferi informaţii Mişcării Legionare, nu era necesară recurgerea la forţă, la tortură şi asasinat. Poveştile cu existenţa unui "Comandament al închisorilor" care conduce din umbră totul, ca şi aceea a existenţei unui "Tribunal" care judecă abaterile şi condamnă la moarte, sunt simple elucubraţii. Răspunsul corect e cât se poate de simplu: iniţiativa, şi nu doar iniţiativa, ci şi planul întregii operaţiuni - am în vedere, îndeosebi, demascarea - aparţin regimului comunist şi Securităţii sale. În ce măsură această iniţiativă şi acest proiect, asemănător atâtor altora, venea şi mai de sus, nu ştiu. Presupun doar. În schimb, de faptul că responsabilitatea pentru ororile săvârşite aparţine, în principal, regimului comunist, nu mă îndoiesc. Argumentele ce pot fi invocate în acest sens sunt şi numeroase şi indubitabile. Iată câteva, oferite de chiar documentele publicate:

1. ***Criteriul de selectare a inculpaţilor.*** Toţi sunt legionari, deşi din declaraţiile şi procesele verbale de interogatorii rezultă clar că la

comiterea ororilor au participat şi deţinuţi aparţinând altor orientări şi organizaţii politice: Titus Leonida, naţional ţărănist, Fuchs şi Staer, evrei sionişti, Rek Ştefan, maghiar, comunist, Gherman Coriolan, socialist, Bogdănescu Ion, regalist, Enăchescu, liberal tătărăscian, Zaharia Nicolae, cuzist. Unii dintre aceştia au pe conştiinţă vieţi omeneşti. Alţii au fost de o bestialitate ce depăşeşte cu mult pe aceea a unor condamnaţi la moarte, călăi ce nu au fost în prealabil victime. Pentru ce au fost ocoliţi? Pentru a nu aduce prejudicii tezei oficiale, pentru a nu aduce prejudicii monstruoasei lucrături.

2. ***Modul de întocmire a dosarelor.*** Pe parcursul instrumentării cazului, anchetatorii, diferiţi, în centre de anchetă diferite - Ploieşti, Râmnicul Sărat - fac eforturi considerabile de a imprima interogatoriilor aceeaşi orientare preconcepută. Nu ştiu ce presiuni s-au făcut asupra anchetaţilor. Într-un limbaj confuz, distorsionat, agramat, incoerent şi impropriu, limbaj ce nu poate fi al interogaţilor, cu câteva excepţii, ci al inchizitorilor, se încearcă acreditarea absurdului. De altfel, procedeul nu e nou. Menirea Securităţii nu a fost niciodată numai aceea de a obţine informaţii corecte, ci şi aceea de a dezinforma, de a creea diversiuni, de a fabrica dovezi pentru vini imaginare. Duşmanul de clasă, când nu e, se cere inventat. Cazul în speţă prezintă însă şi câteva particularităţi. Cu excepţia unuia singur, Ţurcanu, anchetaţii, de voie, de nevoie, erau "reeducaţi", fiinţe înmuiate, catarge sfărâmate, uşor manipulabili. Dificultatea era în altă parte, în lipsa de coerenţă a proiectului. Anchetatul, ne mai având puteri să se opună, semnează orice. Ceea ce i se cere să semneze, ceea ce efectiv a semnat, chiar fără să citească, nu are însă sens, ţine de domeniul iraţionalului. Un singur exemplu, din zeci, poate, din sute de asemenea exemple:

Proces Verbal de Interogatoriu (dactilogramă)

Interogat: VOIN ION, 10 august, 1953, Râmnicu Sărat (Op.cit. p.566).

Întrebare: În interesul cui ai comis dumneata crime în penitenciarul Gherla?

Răspuns: În penitenciarul Gherla am comis crime în interesul acţiunii legionare ce se desfăşura acolo, deci în interesul legionar.

Întrebare: La ce serveau legionarilor, crimele?

Răspuns: Crimele serveau legionarilor pentru cunoaşterea legionarilor aflaţi afară, nearestaţi. (Să-i aresteze, probabil, ei, legionarii)

Întrebare: După ce l-ai omorât (e vorba fie de Cristea Ion, fie de Tâmpa Ion, ambii uciși în camera 102, unde oficia și Voin Ion) ți-a dat legionarii de afară?

Răspuns: Legionarii rămași afară mi i-a dat înainte de a muri.

Întrebare: Și atunci de ce l-ai omorât?

Răspuns: L-am omorât deoarece numai în felul acesta îl puteam face să ne spună ceea ce ne interesa pe noi, legionarii.

Față de asemenea eșantioane orice comentariu mi se pare de prisos.

3. ***Convergența aberațiilor declarate,*** semn al măsluirii ordonate. Două lucruri se vroiau acreditate cu orice preț: caracterul legionar, premeditat, al acțiunii și neimplicarea administrației penitenciarelor. În absolut toate documentele demascarea e numită, fără nici un pic de jenă și fără nici o justificare factologică, "o nouă formă de activitate legionară" sau "continuare a activității criminale de dinaintea arestării și de după arestare". Până la inițierea demascărilor, activitatea legionară, în închisori, se confunda cu un anumit stil de viață: rugăciune, instruire în varii domenii, cântece, poezii, întrajutorare, evident, în limitele posibilului și a normalității. După, această activitate devine, potrivit anchetatorilor, torturarea neîntreruptă, în grup, în scopul obținerii de informații. Informații utile cui? Mișcării Legionare, pretind ei, întrucât ele, informațiile obținute, erau triate: o parte, cele fără relevanță, erau predate Administrației, cele semnificative erau stocate, ascunse prin poduri, în vederea scoaterii lor din închisori și predării lor unor legionari (spioni) nearestați, ascunși, potrivit unor declarații, în chiar incinta ambasadei S.U.A. Spionajul devine leitmotivul întregii uverturi. În mod normal, pentru a condamna un om, sunt necesare probe ale vinovăției lui, probe materiale, nu afirmații. Există asemenea probe? Trei ani de zile cât au durat demascările, s-au tot adunat informații. Unde sunt? Câte au ajuns în mâinile agenților externi și câte au fost găsite, ca urmare a cercetărilor, prin podurile Gherlei? Nici una. În schimb, pot depune mărturie sute de deținuți arestați ca urmare a acestor demascări. Ridicolul e deplin. Din păcate e deplină și tragedia.

4. ***Reaua credință sau concluzionările siluite.*** "Fapta cea mai gravă care reiese din dezbaterile procesului - se spune în sentință - este aceea că principalii acuzați au prezentat în fața deținuților această acțiune criminală, huliganică și tâlhărească, drept o acțiune a regimului de Democrație Populară, iar metodele de tortură folosite, (...) drept metode

de anchetă ale organelor de stat, aceasta în scopul de a discredita şi defăima conducerea partidului şi statului de Democraţie Populară". (Op.cit. p.696) Minciuna e sfruntată. Afirmaţiile nu se susţin prin nimic. Niciodată Ţurcanu şi ai lui nu au prezentat reeducarea şi demascările ca acţiuni iniţiate de regim. Dimpotrivă. În pofida faptului că toţi cei ce ne aflam în situaţia de "bandiţi" cunoşteam adevărul, Ţurcanu, sfidând evidenţa, şi-a asumat resposabilitatea acţiunii, e drept, nu de unul singur. Trăiam în comunism. E clar că avea dispoziţii în acest sens, după cum tot atât de clar e şi faptul că procesul Ţurcanu, ca şi cele care i-au urmat, nu a fost un proces de elucidare, ci unul de disculpare şi de ştergere a urmelor, fapt care îl transformă în argument indubitabil al vinovăţiei celor ce l-au ordonat şi l-au pus la cale.

E adevărat, la început, înainte ca acţiunile violente să fi demarat, Ţurcanu încerca să câştige aderenţi uzând de următorul raţionament: "Suntem tineri şi nu avem de gând să putrezim în închisori. Pentru a obţine graţierea, e necesar să ne reeducăm". "Foarte bine! Cine vă opreşte?" e replica refractarilor. "Cine? Voi! Regimul nu concepe jumătăţi de măsură. Sau toţi sau nici unul. Motiv pentru care vă vom constrânge". Ulterior renunţă la acest slogan, pretinzând că tot ceea ce face, face în interesul nostru, al victimelor, sub imperiul propriei conştiinţe. În camera 1, subsol, când a declanşat procesul, discursul inaugural suna cu totul altfel: "Reeducarea e o problemă de conştiinţă. V-o faceţi sau nu v-o faceţi, e treaba voastră. Demascarea în schimb, vreţi, nu vreţi, o să vi-o faceţi. Vă vom obliga noi. Să nu vă faceţi iluzii. Ca urmare a reeducării, respectiv a demascărilor, nu veţi beneficia de nici o favoare, nu veţi fi graţiaţi, nu vi se va schimba regimul de detenţie, pentru simplul fapt, şi asta să vă intre bine în cap, că ceea ce întreprindem noi nu are nimic de a face cu administraţia închisorii. Să nu încercaţi a o implica în vreun fel, că veţi plăti-o scump". Avertismentul era cu atât mai necesar, dar şi mai absurd, cu cât, pentru unii dintre noi, era cunoscut faptul că primele violenţe au aparţinut Administraţiei. La 6 decembrie, 1949, după unii martori, câteva zile mai târziu, după alţii, confruntarea din camera 4 spital a fost determinată de Ţurcanu şi oamenii lui, din ordinul directorului Dumitrescu, pentru a oferi aceştuia pretextul unei intervenţii în forţă. Pe parcursul anchetei, Ţurcanu confirmă faptul. Reacţia intransigenţilor, mărturiseşte Luca Cornel, prezent la

eveniment, a fost neaşteptată. Ţurcanu cu ai lui ar fi fost reduşi la tăcere dacă, la un semn convenit, nu ar fi intervenit directorul în persoană, cu miliţienii lui. Nu ştiu dacă s-au tras şi focuri de armă, cum pretind unii piteşteni. Oricum, intervenţia a fost cruntă. Directorul Dumitrescu a bătut el însuşi, în mod barbar, în mod demonstrativ, şi nu doar ca pedeapsă pentru incidentele din cameră, ci şi pentru a obţine informaţii din exterior, ca la orice anchetă. Snopiţilor, desfiguraţilor, li s-a cerut chiar atunci să-şi facă demascarea. Primele declaraţii au fost scrise, nu în faţa lui Ţurcanu, ci la grefă, sub supravegherea directorului, aşa, ca să nu existe nici ùn dubiu cu privire la iniţiatori, executori şi vinovaţi. Retragerea Administraţiei în culisele afacerii a survenit după un oarecare timp, adică după ce Ţurcanu a reuşit să-şi alcătuiască şi să-şi rodeze echipa de călăi, potrivit unor instrucţiuni precise. În acest sens, iată câteva citate din P.V.I. din 19 aprilie, 1954: "Începând din a doua jumătate a lunii noiembrie 1949, am primit ordin de la Dumitrescu Alexandru de a bate elementele ce erau puse în *demascare*, ordin ce a rămas valabil până la plecarea mea din penit. Piteşti, adică în august 1951". (Op.cit. p.109). În legătură cu lt. Marina, Ţurcanu face apoi următoarea precizare semnificativă: "...pe baza ordinelor arătate mai sus (adică de a bate), îmi arată mai în amănunt cum să le pun în practică în anumite împrejurări". (p.109) Alte citate: "Dela (ortografia aparţine anchetatorului) dl. Sepeanu am primit următoarele ordine: să organizez restul deţinuţilor din penitenciarul Piteşti care nu trecuseră prin *demascări* în vederea intrării lor în *demascări* arătându-mi..." şi urmează o serie întreagă de precizări tehnice privind modul cum va trebui să procedeze. Acesta e şi momentul când (iun. 1950) i se cere lui Ţurcanu să rupă treptat legăturile cu Dumitrescu, pentru a continua acţiunea sub îndrumarea slt. Mircea. "De la dl. Mircea şi Iagăru am primit ordin de a începe *demascările* la 5 decembrie 1950 (e vorba de demascările de la parter şi subsol, ultimele serii) şi în cadrul acestor *demascări* am primit ordinele cerute de diferite împrejurări) cum să-i organizez în cameră, cum să-i scot la scris, cum să aplic bătaia)" (Op.cit. pag.110) Asemenea dovezi ale implicării Administraţiei şi prin ea a Partidului în comiterea ororilor "reeducării" sunt nenumărate şi provin nu doar din declaraţiile lui Ţurcanu, ci şi din cele ale altor coinculpaţi: Popa Alexandru, Livinschi ş.a.m.d., aşa că nu mai insist, întrucât nu cred că este om de bună credinţă care, parcurgând

"documentele", aşa incomplete, distorsionate, absurde cum sunt, să nu sesizeze adevărul şi vinovaţii mici şi mari.

5. ***Recunoaşterea parţială a unor anume vinovăţii.*** Aceiaşi anchetatori care impun recunoaşterea caracterului legionar al fenomenului, contrazicându-se, conced, respectiv acceptă, ca anchetaţii să implice şi oameni din rândul Administraţiei, dar numai anumiţi oameni, dintr-un anume eşalon. Ţurcanu îndeosebi, dar nu numai el, precizează:

Proces Verbal din 19 Aprilie 1954, Ploieşti:

Întrebare: Vorbeşte d-ta despre activitatea pe care ai desfăşurat-o în penit. Piteşti, activitate ce contravine legilor în vigoare.

Răspuns: În penitenciarul Piteşti nu am dus nici un fel de activitate contra legilor.

Întrebare: Dar ce ai făcut d-ta în acel penitenciar?

Răspuns: În acel penitenciar am desfăşurat o anumită activitate din ordinul anumitor persoane ce aveau sarcini de conducere în acea instituţie.

Întrebare: Care au fost acele persoane care aveau sarcini de conducere în acel penitenciar şi care ţi-au dat ordine pentru desfăşurarea acelei "anumite activităţi"?

Răspuns: Acele persoane au fost: dl. Alex. Dumitrescu, directorul penitenciarului; dl. Marina, referent; dl. Iosif Nemeş, inspector g-ral din M.A.I.; dl. col. Sepeanu Octav, inspector g-ral din M.A.I.; dl. lt. Mircea Mihai, şeful biroului inspecţii din penitenciar, şi dl, slt. Iagăru Marin, care era ajutorul d-lui lt. Mircea. (Op.cit. p.108)

Urmează precizări cu privire la natura ordinelor primite, respectiv cu privire la scopul urmărit: obţinerea de informaţii, modalităţi de a le obţine, infiltrarea grupurilor de deţinuţi cu informatori, organizarea de încăierări între grupuri, pretexte de intervenţie a Administraţiei, bătaia. În P.V.I. din 4 mai, 1954, Ţurcanu, după ce reiterează numele deja specificate, adăugând încă unul, inspector g-ral Răileanu, precizează până şi data când a primit ordinul de a recurge la violenţă: 21-22 noiembrie 1949. Apoi: "În ianuarie 1950 - deci după 6 decembrie, data marelui cutremur din camera 4 spital - am mai primit de la dl. Dumitrescu Alex. şi Marina Ion ordin că *nu-i interesează câţi ochi sar* şi peste vreo oră mi-a repetat acelaşi ordin prin care eu am înţeles că am voie să bat deţinuţii, dacă e nevoie, că nu-i interesează câţi ochi sar, adică ce se va alege de ei". (Op.cit. p.124) Nu e singura precizare de acest fel. "Ai

fost păpuşă - îi va spune Sepeanu - vei fi păpuşar". (P.V.I.din 17 mai, 1954, p.126) Referindu-se la aceeaşi problemă, Popa Alexandru, în declaraţia din 25.08.1953, relatează: "Ţurcanu mi-a spus că înainte de a începe această acţiune în penitenciarul Piteşti, el a discutat despre aceasta cu dl.col. Th. Sepeanu, în penit. Piteşti, care i-a spus textual: *Nu contează nici mână nici picior, nici chiar capul ... informaţii să iasă*". (p.203-204) Popa Alexandru dealtfel, denunţă şi el cu o surprinzătoare vigoare o seamă de mărimi din aparatul Securităţii, începând cu directorul Dumitrescu, urcând spre inspectorii Nemeş, Sepeanu, Marin Constantinescu, şi sfârşind cu Marin Jianu, ministru, şi un oarecare "Subdirector General" ce vorbea cu accent rusesc, probabil Nicolschi. În legătură cu implicarea lui Marin Jianu, merită reţinut faptul că el este cel care returnează, de la Canal, pe data de 26 martie, 1950, două dube de studenţi, circa 200, sosiţi abia de o zi, în vederea demascării. (P.V.I.din 13 august, 1953, Voin Ion, Op.cit. p.556)

Transferat la Gherla, Popa Alexandru iniţiază şi în această închisoare, demascări. Nu trece însă la violenţă până nu obţine dezlegare din partea Administraţiei. "Ştiu - scrie Popa în "declaraţia" din 13 august 1953 - de la Grama Octav, că la început dl. lt. SUCIGAN nu a fost de acord cu această metodă (e vorba de bătaie) şi că a dat aprobarea folosirii acestei metode după ce el însuşi a obţinut această aprobare din partea forurilor sale superioare de la Bucureşti". (Op.cit. p.150) În luna iunie 1950, însuşi ministrul MARIN JIANU, însoţit fiind de lt.col. TEODOR SEPEANU, aflaţi în inspecţie, se pronunţă, în camera nr. 107, astfel: "Veţi putea continua şi aici, ceea ce aţi început la Piteşti (e vorba de demascări), însă să aveţi grijă să păstraţi conspirativitatea acestei acţiuni". (Op.cit. p.150) Dacă la cele spuse se mai adaugă faptul că, în cele din urmă, prin SENTINŢA Nr. 101, din 16 aprilie, 1957, (la trei ani după procesul Ţurcanu) TRIBUNALUL MILITAR AL REGIUNII A II-A MILITARE, condamnă pe SEPEANU TUDOR (în documente apare când Octav, când Tudor), DUMITRESCU ALEXANDRU, SUCIGAN GHEORGHE, AVĂDANEI CONSTANTIN şi BĂRBOSUL VIOREL, în temeiul aceluiaşi DECRET 199/1950, la pedepse privative de libertate, variind între 5 ani t.g. şi 8 ani m.s., dovada vinovăţiei REGIMULUI COMUNIST pentru ororile reeducării, devine peremptorie.

Publicarea DOSARULUI privind procesul Sepeanu, ar fi fost, de bună seamă, necesară. E de presupus că Ţurcanu, care pe parcursul anchetei nu s-a dovedit a fi timorat, asemeni celorlalţi coinculpaţi, ci cât de cât ferm, nu a mărturisit nici el chiar totul. Şi-a asumat, până la un punct, răspunderea, nu a implicat, în mod absurd, Mişcarea Legionară, dimpotrivă, respinge acuza de a-l fi ucis pe Bogdanovici Alexandru, deşi a făcut-o, şi indică *zona* dinspre care veneau deciziile; zona, nu centrul. Dincolo de Nemeş Iosif şi Sepeanu Tudor el nu a trecut, sau nu i s-a permis să treacă. La Piteşti, printre studenţi, circula zvonul că, în timpul popasului de la Jilava, Ţurcanu s-ar fi întâlnit cu Nicolschi şi că împreună cu acesta ar fi pus la punct proiectul acţiunii. În anchetă, acest lucru nu e confirmat. În schimb, într-un RAPORT privind activitatea globală a lui Sepeanu Teodor, un fel de FIŞĂ, întocmit de Securitate după arestarea acestuia, publicat în nr.13 al revistei MEMORIA, se poate citi: "Acţiunea de demascare a deţinuţilor legionari din penitenciare (e de reţinut această precizare) a fost dusă sub controlul şi îndrumarea directă a Serviciului Inspecţii din Direcţia Generală a Penitenciarelor. SEPEANU TUDOR şi predecesorul său (NEMEŞ IOSIF) au primit instrucţiuni despre modul de lucru în problema penitenciarelor şi deci şi demascările între legionari de la superiorii lor, în frunte cu fostul adjunct al M.A.I. PINTILIE GHEORGHE, căruia îi erau trimise şi informaţiile obţinute prin sus amintita metodă". O precizare mai clară, în ascendenţa celor declarate de Ţurcanu, nici că se putea. Importantă ar fi fost apoi şi publicarea documentelor privind procesul Vică Negulescu, prin intermediul căruia, se spune, a fost transmis ordinul de organizare a unor acţiuni de reeducare, în închisori, a declaraţiilor făcute, în instanţă, de Calciu Dumitreasa şi Costache Oprişan, îndeosebi. Importantă, dar nu decisivă. Atâtea câte sunt, aşa cum sunt, documentele publicate facilitează, îndeajuns, dacă sunt cercetate cu atenţie şi bună credinţă, descoperirea adevărului.

Am mai spus-o, capitolul IV al cărţii, intitulat "După 40 de ani", în afara unei corespondenţe cu Popa Alexandru, rămasă fără răspuns, cuprinde 4 mărturii depuse în condiţii de libertate. Voinea Octavian recunoaşte că, sub imperiul fricii, al anormalităţii, a semnat tot ce i s-a pus în faţă, fără ca el să fi scris ceva cu mâna lui. Din mărturie nu rezultă dacă, la proces, a retractat sau nu. Tomuţa Octavian şi Taja

Constantin reiterează întâmplări semnificative, în mare parte cunoscute. Din amintirile lui Itul Nicolae, reţin un fapt deosebit: în cursul lunii mai, 1955, în trecere prin Jilava, spune că a auzit o voce "venind de departe", a auzit-o el şi cei ce se aflau cu el în curte, la plimbare, "Aici e Ţurcanu, sunt condamnat la moarte, spuneţi tuturor cărora le-am greşit, să mă ierte". Informaţia aceasta se vrea coroborată cu o alta, a unui preot, menţionat de Octavian Tomuţă, care pretinde că a stat cu Ţurcanu în aceeaşi celulă, fără să precizeze dacă, înainte sau după condamnarea lui la moarte. Să se fi petrecut cu el o minune? Dacă nu i-aş fi citit Procesele Verbale de Inerogatorii, m-aş fi îndoit. Era în prea mare măsură stăpânit de demoni. După, consider faptul posibil. Posibil, dar nu cert. Dacă el e adevărat, e singura revelaţie a acestor documente, singurul lucru pe care nu l-aş fi putut anticipa: Ţurcanu onest, Ţurcanu cerându-şi iertare. În ce mă priveşte, l-am iertat de mult. Şi fără condiţie. Subliniez, nu am certitudinea căinţei lui. Mai mult, analizând mai atent circumstanţele, am chiar temei de îndoială. Itul specifică luna mai, 1955, drept dată a neaşteptatului eveniment. Or, potrivit Procesului Verbal de Execuţie, Ţurcanu, împreună cu încă 15 coinculpaţi, a fost împuşcat în dimineaţa zilei de 17 decembrie, 1954. E limpede că, sau Itul nu-şi aminteşte data exactă sau vocea celui ce striga în deşert nu era vocea lui Ţurcanu. Prin închisori a mai circulat apoi şi zvonul că Ţurcanu a fost condamnat la moarte, fără să fi fost şi executat. Supoziţia mi se pare fără temei.

Timeo Danaos et dona ferentes. Parafrazând, "Mă tem de dl. Virgil Măgureanu - nu de persoană, de instituţia Virgil Măgureanu - chiar şi atunci când pare binevoitoare". "Memorialul ororii" apare cam în aceeaşi perioadă în care săptămânalul "Timpul", publică un fel de serial foiletonistic: "Legionarii despre Legiune", extrase din "Cartea Albă" scrisă la Aiud de "reeducaţii" colonelului Crăciun. Despre valoarea acestei "opere", despre autorii şi circumstanţele în care ea a fost scrisă, despre cantitatea de adevăr şi neadevăr pe care ea o cuprinde nu se poate vorbi încă, neavând la dispoziţie "întregul". Nu putem însă pierde din vedere faptul că acest serial se publică prin încălcarea Legii 14/1992, potrivit căreia "Fondurile de Arhivă ale fostului Departament al Securităţii Statului, ce privesc Siguranţa Naţională, nu pot deveni publice decât după 40 de ani de la promulgarea Legii, adică prin anul 2032. Din două,

una: sau această "Carte" priveşte Siguranţa Naţională şi atunci publicarea ei, fie şi fragmentară sau, mai ales, fragmentară, constituie o încălcare a Legii 14/1992, sau ea nu priveşte Siguranţa Naţională şi atunci nu are ce căuta în arhiva fostului Departament. Situaţia e asemănătoare şi în cazul "Memorialului ororii". Dealtfel, "Serviciul Român de Informaţii", Biroul Scrisori-Audienţe, cu adresa nr. 37999 din 11.11.1992, răspunzând Editurii Vremea, respinge cererea, referindu-se, printre altele, la art.45, al.2 al amintitei Legi. La insistenţele Editurii, S.R.I., cu adresa nr. 7043 din 16.02.1993, revine asupra refuzului anterior, şi-şi dă acordul. Cum se explică faptul? În loc de răspuns, ne mulţumim să constatăm coincidenţa, deloc întâmplătoare. Dată fiind natura documentelor publicate, ca şi sorgintea lor, e greu să nu presupui că e vorba de o acţiune concertată, de discreditare dusă împotriva Mişcării Legionare. De unde şi până unde atâta bunăvoinţă faţă de legionari?

O explicaţie trebuie să fie totuşi. Poate, chiar mai multe. Gestul ar putea fi socotit o dovadă a departajării S.R.I.-ului de astăzi, de Securitatea de ieri. E foarte probabil apoi, să se fi mizat pe impactul negativ al revelaţiilor asupra cititorului neavizat, intoxicat în schimb, de departe cel mai numeros, privind Mişcarea Legionară. Fragmentul din Sentinţa Nr. 32/10 martie 1954, cu valoare de concluzie a instanţei, publicat pe coperta a patra a cărţii, confirmă, se pare, aserţiunea, constituindu-se în preţ al bunăvoinţei. E reiterată, în acest fragment, "activitatea criminală dusă în penitenciare", sunt enumerate victimele, numărul morţilor e specificat, aşijderea autorii: "toţi legionari". Se încearcă a fi inculcate cititorului întâmplător, cel puţin trei idei:

1. În închisori, în închisorile comuniste precizăm noi, s-au petrecut crime abominabile.

2. Săvârşirea acestor crime a fost posibilă datorită lipsei de vigilenţă, datorită neglijenţei unor organe administrative.

3. Acuzaţii, lăsând să se înţeleagă autorii, sunt toţi legionari.

Prima afirmaţie e cât se poate de exactă. Cea de a doua e profund neadevărată. Administraţia nu a fost lipsită de vigilenţă, nu a fost neglijentă, a fost implicată, în sensul că a iniţiat şi condus demascările, participând efectiv la săvârşirea crimelor. Nici cea de a treia afirmaţie nu e adevărată. Inculpaţii au fost "toţi legionari". Autorii ororilor, nu. Mai mult, inculpaţii, în momentul săvârşirii atrocităţilor, nu mai erau legionari,

erau DEŢINUŢI CU CONVINGERI COMUNISTE, liber consimţite sau impuse cu ranga, nu are importanţă; MORALA în numele căreia săvârşeau, ceea ce săvârşeau, era MORALA PROLETARĂ, morala LUPTEI DE CLASĂ. Au schingiuit şi ucis în numele COMUNISMULUI, în numele CLASEI MUNCITOARE. Legionarii erau cei schingiuiţi. Ucişi erau legionarii, ca unii care nu vroiau să se desprindă de trecut, să se renege.

Evident, răspunsurile sunt departe de a fi exhaustive. Am interogat doar faptele. Dimensiunea ontologică -instinctele primare, frica ancestrală, rădăcinile comportamentale, educaţia- nu au fost nici măcar amintite. Cel puţin încă trei întrebări fundamentale îşi aşteaptă răspunsul:

1. Cum a fost cu putinţă?
2. Pentru ce vizaţi au fost, cu precădere, legionarii?
3. În ce măsură, într-o altă formă, nu întotdeauna îndeajuns de disimulată, cu alţi protagonişti, de toate culorile, "Fenomenul Piteşti" continuă?

AŞADAR, CUM A FOST CU PUTINŢĂ?

Un camarad, aproximativ de aceeaşi vârstă cu mine, mai norocos însă, întrucât periplul lui carceral a fost de mai scurtă durată şi fără situaţii limită, citind una din cărţile privind "reeducarea", mă întreabă într-o bună zi, oarecum confidenţial: "A fost chiar aşa?" "Cum adică, socoteşti că autorul ar putea să exagereze?" Tăcerea de o clipă s-a aşternut ca o confirmare a unui asemenea gând nerostit. "Ei bine, află că ceea ce a fost depăşeşte, cu mult, ceea ce efectiv se rosteşte. S-au petrecut lucruri ce nu încap în cuvinte." "Să zicem. Dar cum a fost cu putinţă? Dacă tot era vorba de moarte, aş fi murit cu ei de gât sau m-aş fi sinucis. "Simplă neînţelegere? Poate. Oricum, o neînţelegere destul de răspândită, nu lipsită de conotaţii incriminatorii, ce merită efortul unei încercări de clarificare.

Pentru început, câteva precizări. Cum a fost cu putinţă, ce? Evident, fenomenul. Caracterul complex, plurideterminat al acestuia, conferă şi întrebării plurivalenţe. E vorba, prin urmare, de mai multe întrebări şi de cel puţin tot atâtea răspunsuri, subsumabile, eventual, unui număr oarecare de categorii, să zicem, două: condiţii de desfăşurare, pe de o parte, ontologia fenomenului, pe de alta.

Preluând o anume sintagmă din "Republica" lui Platon, John

Stuart Mill definea democraţia drept o "tiranie a majorităţii". Recent, într-un articol publicat în "Komsomolskaia Pravda" din 18 sept. 1990, reprodus în nr. 2 al revistei MEMORIA, Aleksandr I. Soljeniţîn, citându-l pe V. V. Dozanov, exprimă un alt punct de vedere: "Democraţia este o metodă cu ajutorul căreia o minoritate bine organizată, conduce (a se citi subordonează, nu importă cum) o majoritate neorganizată". Iniţiatorii ca şi protagoniştii reeducării de la Piteşti, în dorinţa lor de a salva aparenţele, în consens cu ce se petrecea la nivelul întregii ţări, mimând cu grijă "democraţia", constituiau, de fapt, acea minoritate organizată, în plin exerciţiu de terorizare a majorităţii celei neorganizate. În fiecare din camerele în care aveau loc demascări, funcţiona un "comitet de cameră", în frunte cu un şef, adevărat satrap. Membrii, simple unelte, simple păpuşi, după cum, şefii comitetelor, la rândul lor, ca membrii ai comitetului pe închisoare, tot păpuşi erau în raport cu tiranul Ţurcanu. Caracterul organizat al acestei minorităţi, i-a permis, printre altele, să realizeze, în acţiune, elementul surpriză: "deslănţuirea terorii, isbucnirea, asemeni unei furtuni din senin, uneori în chiar miezul nopţii", de unde lipsa de ripostă imediată a "bandiţilor". Şi totuşi, la început, au fost şi riposte şi încă hotărâte. În ziua de 6 decembrie, după alţii, de 10, în camera 4 spital, agresaţii (majoritari), s-au regăsit repede, au ripostat dezarmându-i şi ar fi reuşit să domine situaţia, dacă, la un semnal convenit, nu ar fi intervenit Administraţia, cu oamenii ei. Această intervenţie bestială, a conferit situaţiei o dimensiune nouă. În mod fulgerător, confruntarea nu mai era între grupuri de deţinuţi, cu orientări diferite, într-o problemă oarecare, ci între Administraţie, având alături o minoritate de deţinuţi, bine organizaţi şi majoritatea deţinuţilor etichetaţi bandiţi şi huligani, o confruntare inegală, paralizantă, în cele din urmă efectiv strivitoare fizic. Capitularea astfel obţinută, trebuia exploatată imediat. Era ea însă, reală? Paralizantă, da. Era limpede, în pofida cumplitei buimăceli, "cu torţionarii de gât, nu se mai putea muri". Nu erau cunoscute, apoi, nici metodele în totalitatea lor. Ce va mai urma? Cât va mai dura? De unde, un număr de calcule instantanee: nu voi accepta nici un fel de compromis; nu voi vorbi; mă voi lăsa ucis; mă voi ucide sau: voi spune ceva, fără importanţă; mă voi face frate cu Dracul, până trec puntea. Toate aceste alternative au fost încercate. Puţine au reuşit: Nedelcu Nicolae Ristel, Gafencu Valeriu, Cantemir Ioan, Limberea Paul,

au murit în timpul demascărilor, Şerban Gheorghe s-a sinucis, aruncându-se în golul dintre scări -nu e singurul- Pop Cornel, unul dintre cei mai remarcabili studenţi ai Clujului, după 6 săptămâni de tortură cumplită, cedează, devenind el însuşi torţionar. Exemplele sunt numeroase. Practic, fiecare caz, în felul său, e unic, şi toate, împreună, atestă concluzia că există o limită a rezistenţei omului la tortură, care, odată depăşită, îl scoate în afara propriei condiţii şi, implicit, în afara responsabilităţii, situându-l dincolo de bine şi de rău, altfel de cum înţelegea acest lucru, Nietzsche.

În "Arhipelagul GULAG", acelaşi Soljeniţîn, face remarca următoare: "Ca să facă răul -or, la Piteşti şi Gherla s-a săvârşit răul absolut- omul trebuie mai întâi să considere acest rău drept un bine, să şi-l motiveze logic şi să şi-l facă înţeles ca atare. Căci natura omului este, din păcate, aşa fel alcătuită, încât orice om simte nevoia să-şi justifice actele. " Apoi: "Ideologia! Ea este cea care aduce ticăloşiei justificarea căutată, ea întăreşte îndelungata fermitate necesară ticăloşilor ca să acţioneze". Ţurcanu şi o parte din colaboratorii săi iniţiali au intrat în închisoare fiind membrii ai U.N.S.R.-ului, unii, alţii chiar membrii de partid, îndoctrinaţi deci. Alţii, dintre cei ce au aderat la proiect, de bună voie, se vor îndoctrina pe parcurs, lucru relativ simplu, dată fiind puţinătatea principiilor ce se cereau însuşite, în ultimă instanţă unul singur, formulat de Lenin astfel: "Tot ce se exercită în numele proletariatului, nu poate fi decât moral". În momentul arestării lui, era Ţurcanu un ticălos? Nu voi risca un răspuns. E greu de spus dacă există oameni funciar ticăloşi sau virtuoşi funciar. E greu de apreciat în ce măsură opţiunea unui om, a lui Ţurcanu în speţă, pentru comunism, se explică prin seducţie ideologică sau prin oportunism, prin dorinţa de parvenire. E sigur în schimb, că în luarea deciziei de a iniţia şi realiza "reeducarea", un rol de primă mărime l-a avut şi factorul emoţional, resentimentul. Hipertrofiatul eu al acestui om, orgoliul lui rănit ca urmare a unei ascensiuni barate, s-au transformat în ură patologică, factor determinant al acţiunii în mai mare măsură decât ideologia însăşi, rămasă ca un fel de anestezic cu eficienţă discutabilă. Confruntarea cu propria conştiinţă trebuia, pe cât posibil, evitată. Mai mult intuită decât gândită, starea aceasta s-a transformat într-o nesfârşită şi progresivă tensiune. Odată declanşată, acţiunea nu se mai putea opri cu de la sine

putere. Dimpotrivă, tendința firească era de continuă ambalare, de neîntreruptă amplificare, după modelul bulgărelui de zăpadă. Răgazul ar fi fost periculos. În fapt, torționarii aceștia nu numai că urmăreau o himeră, fugeau și de ei înșiși, de propria lor conștiință, stare reală, nu numai pentru categoria torționarilor de bună voie, ci și pentru cei proveniți din rândul victimelor. La început ezitanți, s-au obișnuit cu oroarea treptat, pentru ca, în cele din urmă, asemeni drogaților, să devină dependenți, să depindă de ea. Sinistrul joc al "reeducării", plăcerea de a tortura, devenise necesitate, rațiunea de a fi. Așa se explică de ce, Gherla, prin abjecție și număr de morți, a depășit Piteștiul.

Sistarea reeducării a survenit ca un șoc. Vrând, nevrând, răgazul necesar confruntărilor cu propria conștiință, s-a instituit. Acțiunea, ca drog, nu mai era cu putință. Pentru justificări, rămânea doar ideologia. Șansele, slabe. Încremeniți în proiect, au mai rămas puțini studenți. Cei mulți, indiferent cât de adâncă le-a fost căderea, s-au regăsit treptat, nu fără sechele, validând astfel eșecul cumplitului experiment. Supozițiile inițiatorilor au fost, în mod succesiv, infirmate. S-a spus: "Din Infernul Pitești și Gherla nimeni nu a putut ieși cu mâinile curate". Un adevăr relativ. Au fost deținuți, mulți, puțini, nu importă, care au trecut prin demascări fără să se dezică în vreun fel și, mai ales, fără să lovească. Gradul de dezumanizare a fost diferit, de la om, la om. Dacă e vorba de vreun merit sau numai de o șansă, e altă problemă. De fost însă, au fost. S-a spus de asemenea că "în clipa în care cel torturat torturează la rândul lui, calitatea lui de victimă dispare. Nimeni nu va mărturisi, pentru că au fost legați între ei prin tortură". Situația e dostoievschiană: Vorkoveski-Stavroghin. Ei bine, nu. Pop Cornel, torționarul provenit din victimă, a rămas și a murit ca victimă. Nici o clipă nu a fost altceva, în lipsa "liberului arbitru" anihilat prin tortură, el ne mai fiind el. Munteanu Ion, student la medicina clujeană și el, apropiat al tragicului personaj, mărturisește într-un volum de memorii, nepublicat încă, o întâmplare, pe cât de neluată în seamă, pe atât de semnificativă. S-a întâlnit cu Pop Cornel, după îngenuncherea acestuia. În loc de orice altă discuție -în condițiile acelea, de neimaginat- spre marea lui surpriză, acesta i-a recitat, abia stăpânindu-și lacrimile, balada poetului Ștefan Aug. Doinaș, "**Mistrețul cu colț de argint**", "o tristă spovedanie - remarcă Munteanu Ion - alegoria poeziei acoperindu-o pe cea a propriei sale vieți". Din câte știa, a ales-o, nu fără

spaime, doar pe aceasta. Pop Cornel, ca atâţia alţii, un Prinţ din Levant, sfâşiat de propriul său ideal... Avea, prin urmare, percepţia exactă a stării în care se găsea. În timpul procesului, ca ultim cuvânt, şi-a cerut condamnarea la moarte. A fost condamnat la moarte şi executat, împreună cu Ţurcanu. Numai că această condamnare, pentru el nu a fost o pedeapsă, a fost o eliberare, a fost, îndrăznesc să afirm, un deznodământ fericit, o renaştere a "fratelui de cruce", o biruinţă a Prinţului. De vorbit apoi, "cei legaţi între ei prin tortură", iată, au vorbit. Ţurcanu avea obiceiul să repete -citez din Virgil Ierunca, ceea ce eu însumi am auzit-: "Dacă v-am fi spus: *Care dintre voi vrea să moară?*, s-ar fi găsit destui nebuni, cu educaţia voastră exaltată, care ar fi răspuns: *Moartea, numai moartea legionară*, şi am fi dat naştere altor Nicadori şi altor Decemviri, cum au făcut partidele istorice când v-au ucis. Noi facem altceva, noi facem mai bine: vă ucidem moral, să vă fie scârbă de voi înşivă, să nu mai puteţi aştepta nimic, să nu mai puteţi aştepta biruinţa legionară. Cine dintre voi să dorească? Pop Cornel? Mai poate el dori biruinţa legionară? Ca să vină legionarii din străinătate şi să-i spună *trădătorule?"* Zilele au trecut, sentimentul acela de silă de sine, cât a fost, s-a risipit, s-a instalat un altul, cel al înţelegerii reciproce, iar printre legionarii din străinătate nu s-a găsit nici unul care să arunce anatema asupra *trădătorilor*.

Prin forţa lucrurilor, genocidul biologic e ireversibil. Genocidul moral nu neapărat. Mai mult, în cazul studenţilor îmi îngădui să afirm că a fost chiar un eşec. Toţi prigonitorii Mişcării Legionare l-au urmărit, şi nu au fost puţini: Regele Carol al II-lea, Generalul Antonescu, comuniştii, prin Ţurcanu, în mod declarat. După nici 10 ani, col. Crăciun l-a urmărit şi el, în mod prioritar. În timpul reeducării de la Aiud, 1962-1964, nu se mai estorcau informaţii, se distorsiona adevărul, se falsificau imagini, se sfărâmau caractere, se surpau respectabilităţi, se perfecta acelaşi genocid moral ca la Piteşti şi Gherla. Ciudată obsesie, neabandonată încă, în pofida faptului că cei vizaţi sunt departe de a mai constitui o primejdie pentru forţele angajate în actualele jocuri politice. Încercarea de şantajare cu publicarea de fragmente din "Cartea albă" scrisă de legionari, la Aiud, e inoperantă, pentru simplul fapt că eventualii vizaţi, chiar dacă ar vrea-o, nu mai au cum să se gândească la funcţii şi scaune. În faţa implacabilului timp, au învăţat să preţuiască modestia.

În perspectivă, o anumie primejdie subzistă totuşi. Când martorii nu vor mai fi, şi ziua aceea nu e atât de departe, istoricii nepreveniţi s-ar putea să considere adevărate afirmaţii făcute în circumstanţe cu totul şi cu totul nefireşti. Despre figurile emblematice ale unor martiri ai rezistenţei la genocidul moral, ca George Manu sau Prinţul Ghica, cine va mai fi să vorbească? În felul acesta, "Lucrarea" ar putea fi socotită chiar desăvârşită. Mişcarea Legionară, învinsă definitiv. Numai că, între timp, s-a mai şi scris câte ceva, preocuparea aceasta neîncetat-concertată de a lovi, greu de înţeles, va trezi suspiciuni, presiunile de ocultare şi manipulare a informaţiilor vor mai slăbi şi adevărul va ieşi la suprafaţă, ca uleiul deasupra apei, bun înţeles, dacă nu se va declanşa între timp, sub cine ştie ce pretexte, o nouă prigoană. Mă întreb totuşi, împotriva cui? Poate, împotriva spectrelor, împotriva celor ce nu mai sunt, împotriva urmaşilor lor, dacă au urmaşi, cine mai ştie?

În efortul de înţelegere cât de cât a "Fenomenului Piteşti", s-a recurs şi la ipoteze mai puţin logice: Ţurcanu, calfele şi ucenicii lui au fost oameni stăpâniţi de demoni, nişte posedaţi. Comunizarea în sine a societăţii a fost considerată, de mulţi legionari, proces de satanizare. Or, dacă lucrurile stau aşa, teza poate fi luată în seamă. Eu însă nu o voi face, întrucât mi se pare că explorarea motivaţiilor sau explicaţiilor ce ţin de contingent nu a fost epuizată încă.

"Reeducarea", respectiv spălarea creierelor, sfărâmarea personalităţii, recompunerea unei alte personalităţi în temeiul unor alte valori, cum ar fi cele ale luptei de clasă, departe de a fi fost singurul scop, cum se pretinde, a fost, mai degrabă, justificarea aberantă a terorii generalizate, a terorii neîntrerupte, la nivelul subiectului (victimă-bandit), la nivelul obiectului (torţionar-victimă devenită torţionar), la nivelul martorului (victimă sau torţionar în aşteptare), în scopul obţinerii de informaţii. Nu cred să fi existat în intenţia conducerii partidului, ca iniţiator al reeducării, recuperarea deţinuţilor politici, a celor condamnaţi la muncă silnică îndeosebi. Ceea ce s-a urmărit, a fost, în mod cert, completa lor anihilare, fizică şi morală, prin ei înşişi, nu înainte însă de a le fi smuls şi ultima informaţie presupus utilă. Recursul la aşa zisele metode pedagogice ale lui Makarenco e, oricum, discutabil. Teroarea nici chiar la Makarenco nu e un mijloc de a face educaţie, e, în schimb, o metodă de guvernare specifică regimurilor nelegitime, cum a fost şi

cel de la noi. Motiv pentru care ea escaladează gardurile de sârmă ghimpată, zidurile închisorilor, forţează intimitatea, pentru a putea fi găsită, în ţară, pretutindeni.

Potrivit lui Ţurcanu, am mai spus-o, "reeducarea" e un proces lăsat la latitudinea celor vizaţi, demascările, nu. "Dacă nu înţelegeţi să o faceţi de bună voie, vă vom obliga noi, pe toţi, pe absolut toţi". Amestec de adevăr şi minciună, de suficienţă de sine şi oportunism. El ştie foarte bine că administraţia penitenciarului, şi nu numai ea, e profund implicată şi că noi, deţinuţii, ştim acest lucru. Era conştient şi de faptul că joacă un joc periculos. Resentimentele antilegionare şi frustarea, pe de o parte, speranţa nemărturisită cu glas tare, reală totuşi, că va fi, în cele din urmă, răsplătit pentru serviciile aduse, pe de alta, şi, nu în ultimul rând, convingerea că are spatele asigurat (americanii nu au venit şi nu vor mai veni, biruitori fiind sovieticii) îi explică, în mare măsură, şi orbirea şi comportamentul aberant. În pofida unei inteligenţe, zice-se, diabolice, s-a dovedit a fi şi el o victimă, evident vinovată, un manipulat împreună cu cvasitotalitatea apropiaţilor lui. Procesul din 1954 şi condamnările la moarte, deloc formale, nu lasă, în această privinţă, loc nici celui mai neînsemnat dubiu. Manipulare, de altfel, nu e sinonimul determinării, e doar o direcţionare insidioasă a propriilor impulsuri, de unde iluzia că obiectul manipulării e subiect ce lucrează din proprie iniţiativă, hrănit de orgolii sau spaime, o acţiune motivată deci -cum anume nu are importanţă- şi, ca urmare, purtătoare de responsabilităţi categorice. Ţurcanu a primit şi a acceptat o sarcină. I s-au dat, indiscutabil, şi instrucţiuni. I s-au dat lecţii de felul cum să schingiuiască şi ce să facă în cazurile când victimele vor sucomba. Modul de îndeplinire, ororile şi încrâncenarea de a nu lăsa nimic nepângărit, nimic nestrivit de ură, de vină şi dezgust, îi aparţin. Un anume exces de zel, de imaginaţie şi supralicitare, le era caracteristic tuturor torţionarilor. Reluarea reeducării, după un deceniu, la Aiud, s-ar părea că mă dezice. Simplă părere. Nici col. Crăciun nu urmărea reeducarea, respectiv recuperarea duşmanului, ci nimicirea lui, distrugerea lui morală, acum, din raţiuni politice, conjuncturale. Precizări importante, întrucât pun între paranteze două din concluziile vehiculate în legătură cu "Fenomenul Piteşti": unicitatea experimentului şi caracterul lui străin firii şi gândirii neamului românesc.

Să fie, aşadar, "Fenomenul Piteşti" un experiment unic? Şi da,

şi nu. Ca aglomerare de mijloace violente, ca durată şi intensitate a suferinţei pricinuite, poate; ca proiect, nu, schema lui fiind uşor decelabilă în mecanica întregului proces de guvernare comunistă: îngenuncherea oamenilor prin ei înşişi, respectiv prin aducerea lor în stare de disperare, prin sugerarea unei posibile ieşiri condiţionate, prin sugerarea invulnerabilităţilor şi, în cele din urmă, prin inculcarea unui alibi justificator. Relevarea faptului mi-a fost facilitată de mulţimea proceselor de demascare muncitorească din întreprinderi, ca şi din lumea literară, de cazuri de obţinere a colaborării unor scriitori, ca Tudor Arghezi, de "mineriade", acelea din iunie, 1990, îndeosebi. Secvenţele cu minerii deslănţuiţi pe străzile Capitalei, cu molestarea bestială a unor semeni fără apărare, luaţi prin surprindere, încuviinţarea dement-zgomotoasă a agresiunii de pe margini, seamănă prea mult cu scenele de început ale "reeducării" ca să mă mai pot îndoi de faptul că se desfăşurau după unul şi acelaşi scenariu, adaptat circumstanţelor: Disperarea nu mai trebuia creată. Condiţiile de viaţă şi muncă ale minerilor -minoritatea organizată- ca ale întregului popor de altfel -majoritatea neorganizată- erau de ajuns. Ieşirea din tunel era şi ea sugerată de aşazisa reacordare a unor drepturi avute, în fapt de acordarea unor privilegii tovărăşeşti -polonicul de supliment- fapt ce obligă. Li se cere să vină şi să se dezlănţuie? Foarte bine. Legal sau nu, de vreme ce o cere Puterea, Statul, de ce şi de cine să se teamă? Mai mult, pentru a nu avea nici un fel de reticenţă, li se inculcă şi ideea că, prin ceea ce fac, apără cuceririle Revoluţiei -la care nu au participat- şi propriile lor drepturi, drepturi nu privilegii. Victime prin excelenţă, minerii, prin manipulare, devin călăi, nu altfel decât studenţii, unii dintre ei pe parcursul reeducării.

Extinderea cazului explică, în mare măsură, şi sensul celei de a doua aserţiuni. Supoziţia că "reeducarea" aparţine ca iniţiativă şi concepţie unei mentalităţi străine, se sprijină pe date indubitabile. Generalul Pantiuşa, a fost rus. Să fi fost sovieticii străini de cele ce se petreceau în închisorile româneşti? Mă îndoiesc. Ana Pauker, Teohari Georgescu, generalul Nicolski, colonelul Zeller, Dulgheru, Sepeanu, Koller, căpitanul Tiberiu Lazăr, ca să citez doar câţiva dintre cei implicaţi, au fost evrei. Dumitrescu Alexandru, directorul închisorii Piteşti, Goiciu şi Gheorghiu, comandanţi la Gherla, ofiţerii politici Mircea Mihai, Iagăru

Marin, Avădanei Constantin, Sucigan Gheorghe, gardienii Mândruţă, Ciobanu, Georgescu, Dina şi mulţi alţii, au fost români. Ţurcanu, Popa, Mărtinuş, Zaharia, Leonida, Livinschi ş.a.m.d., deasemenea. Rek Ştefan, a fost maghiar. Fucs şi Staier, evrei. O evaluare a contribuţiei fiecărei grupe e posibilă, dar fără o prea mare relevanţă. E oare mai vinovat iniţiatorul decât realizatorul? S-ar putea. Nu avem însă nici dreptul, nici interesul ca, la adăpostul acestui fapt, să ne minimalizăm propriile neajunsuri, propriile păcate, socotind că procedând aşa ne dovedim a fi mai buni români. Faptele sunt fapte şi dacă vrem cu adevărat un răspuns la întrebarea "cum a fost cu putinţă?", este necesar să pornim de la recunoaşterea lor ca atare şi, implicit, de la recunoaşterea propriilor noastre slăbiciuni. Juridic vorbind, colectivităţile nu pot fi incriminate. Vinovaţi sunt doar inşii. Inşii aparţin însă, prin forţa lucrurilor, unor comunităţi. Interdependenţa individ-societate e o realitate de care nu se poate face abstracţie. Colectivităţile nu pot fi culpabilizate, este adevărat. În schimb, pot fi, este necesar chiar să fie, conştientizate, pentru a nu se hrăni cu iluzia că sunt altcum şi altceva decât ceea ce sunt. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât istoria, care este şi ea o instanţă de judecată, cea mai severă şi incoruptibilă, poate, nu ţine seama de principiul individualist al neincriminării colective. Istoria, ne place sau nu, judecă şi condamnă colectivităţi.

Încă o dată aşadar, "Cum a fost cu putinţă"? Rostită cu nedisimulată durere de Mihai Şora, în urma mineriadei din iunie 1990, întrebarea e reluată de Gabriel Liiceanu şi extrapolată în spaţiu şi timp. Cum au fost cu putinţă Auschwitz-ul, Katin-ul, Vorkuta? Piteştiul, Gherla, Canalul şi atâtea alte orori, înainte şi după, cum au fost cu putinţă? Excepţia, cazul unic, iată, nu mai e câtuşi de puţin unic. Civilizaţia camerelor de gazare şi a gropilor comune, inumanitatea ei, acoperind un întreg secol, conferă problemei dimensiuni filozofice. Răspunsul, prin urmare, nu poate fi nici el circumstanţial, ci adecvat. Un asemenea răspuns propune, recent, şi Andre Glucksmann, cu a sa "A unsprezecea poruncă". "Nimic din ceea ce este inuman să nu ne rămână străin"!

Până nu demult, în spaţiul nostru cultural, neoameni erau socotiţi doar naziştii, deşi, în U.R.S.S., la data când la Nurenberg avea loc procesul, numărul victimelor era considerabil mai mare decât în spaţiul de influenţă german, iar moartea prin înfometare, prin frig, prin

extenuare fizică, prin schingiuire şi glonţ, cu nimic mai uşoară, cu nimic mai umană decât prin gazare. Nici motivaţiile nu erau esenţial diferite. Deşi cunoscută, starea aceasta de lucruri a fost ignorată cu bună ştiinţă. Dreptul învingătorilor a prevalat asupra dreptului pur şi simplu, de unde duplicitatea demersului nurenbergez, dacă nu cumva, imoralitatea lui monstruoasă. În timp, analogia s-a impus. Chiar dacă nu întru totul justificată, în cele din urmă, între "zvastică" şi "secera cu ciocanul" a fost pus semnul egalităţii. Istoric şi moral, comunismul a fost sancţionat. Să zicem. Nu însă şi democraţiile occidentale, a căror delimitare de rău şi asumare de vină e departe de a se fi produs, ca şi cum indiferenţa, concesiile pe seama altora şi târgul cu ucigaşii, fie ei şi biruitori, pot fi nesocotite. În treacăt fie spus, nu altfel stau lucrurile cu democraţia noastră interbelică, sublimă, dar inexistentă. Se uită prea uşor faptul că, frauda electorală, demagogia, încălcarea flagrantă a legii, subterfugiile juridice, violenţa şi asasinatul politic nu i-au fost străine. Recunoaşterea, da. "Zeci de milioane de oameni -scrie Eugen Ionescu- au suferit groaznic în universul sovietic. Crima intelectualilor din Occident este de a nu fi vrut să ia cunoştinţă de acest fapt". Au ocultat, altfel spus, segmente din întregul unei realităţi, distorsionând prin aceasta datele problemei. Efectele nu s-au lăsat aşteptate. Răul, nu numai că nu a fost curmat, el s-a extins şi agravat în mod monstruos, la adăpostul unei discriminări profund imorale. Sute de mii de oameni, iertată fie-mi parafraza, au suferit cumplit în universul concentraţionar al României. Mii, poate zeci de mii, au fost ucişi. Printre ei, e cazul să o spunem răspicat, şi mulţi, foarte mulţi legionari. O posibilă vină a intelectualilor noştrii este pierderea din vedere a acestui ultim fapt, evaluarea discriminatorie a suferinţei, a martiriului, în fond, nesocotirea criteriului moral, unic, în timp, cu urmări la fel de nefaste.

Aşadar, "Nimic din ceea ce este inuman să nu ne rămână străin"! "Homo sum et humani nihil a me alienum puto". La un prim excurs, diferenţa dintre sentinţa lui Glucksmann şi versul lui Terentius pare a fi doar formală. Aceeaşi asumare a condiţiei umane, aceeaşi solidarizare cu specia, în şi nu dincolo de bine şi de rău. Formală, dar nu şi deplină. Înţelegător, doar înţelegător, Terentius constată, ridică din umeri, se complace în a fi ceea ce e. Glucksmann, dimpotrivă, se situează într-un univers moral, tensionat, a unsprezecea poruncă fiind

o consecinţă, un paradox. I se cere omului să fie, ceea ce de fapt el este, adică neom. Un nonsens, se pare, încărcat de sensuri, pentru că a-ţi asuma propria condiţie, a fi conştient de faptul că eşti neom (în termeni teologici, zămislit în şi din păcat), a nu nesocoti răul, a-l accepta ca realitate ce se cere depăşită, e semn de omenie. Maniheismul implicit al acestei antropologii e greu de eludat. Potrivit lui, în acelaşi timp, şi bună şi rea, natura omului e funciar tragică, nu doar funciar rea. Nu altfel înţelegea lucrurile Max Scheler. "Tragicul ineluctabil din lume - scrie el - constă în legătura necesară dintre bine şi rău, ba chiar dintre bine şi rău în firea omenească". Omul şi neomul, victima şi călăul se întrepătrund, se intercondiţionează. Şi s-ar putea ca în acest fapt să rezide explicaţia, nu şi justificarea, a cel puţin două caracteristici de natură să intrige, ale "reeducării": convertirea victimelor în călăi, pe de o parte, tăcerea victimelor, pe de alta. Radicalizarea naturii tragice, în primul caz, înţelegerea compătimitoare, în cel de-al doilea. Fără să absolutizăm însă. Ce anume simţeau călăii în timp ce-şi executau victimele, nu ştiu. Ce au simţit majoritatea victimelor faţă de proprii călăi, în timpul schingiuirilor şi, mai ales, după, pot presupune. Au intuit în ei victimele şi i-au iertat, pe unii cel puţin. Puterea de a-i şi absolvi de vină, nu au avut-o, după cum nu au avut nici dreptul. Iertarea, ca urmare a compasiunii, e un fapt nedeliberat, strict personal. Iert, în numele meu, pe cel vinovat faţă de mine, pentru că nu pot face altfel, pentru că, pur şi simplu, nu sunt capabil de ură. În numele altora, în numele morţilor, în numele legii, moral, nu o pot face şi, cu atât mai mult, nu o pot face juridic. Solidaritatea cu omenescul ca existenţă tragică, nu numai că nu exclude responsabilitatea, o presupune, condiţia sine qua non a exorcizării inumanului fiind asumarea lui. De aici caracterul general uman al celei de a unsprezecea porunci. Dar şi îngrijorarea sumbră, văzând cât de puţini sunt călăii, unii încă în viaţă, dispuşi sau capabili să se căiască public. Din grupul Ţurcanu, unul singur, Mărtinuş, s-a sinucis în timpul anchetei. Motivaţia reală a gestului nu mai poate fi cunoscută. Un tragic proces de conştiinţă în schimb, de umanizare aş zice, se poate presupune. În descendenţa răului fundamental uman, optimismul e şi el o poruncă. O poruncă dificil de îndeplinit. E suficient de pus faţă în faţă situaţii şi întâmplări aparţinând unor perioade istorice diferite, nu prea îndepărtate în timp, pentru a realiza dificultatea.

La 10.11.1954, Tribunalul Militar pentru Unităţile M.A.I. pronunţă sentinţa în aşa zisul proces Ţurcanu sau al Reeducării. 22 de tineri sunt condamnaţi la moarte. Parcurgând documentele care au stat la baza sentinţei în cauză, irepresibila întrebare "Cum a fost cu putinţă? sau Cum este posibil?" revine multiplicându-se.

Din P.V.I. rezultă clar că Rek Ştefan, Staier, Fucs, Zaharia Ghe., Leonida Titus, Gherman Coriolan, Bogdănescu ş.a.m.d., au fost şefi de comitete de cameră, că au terorizat în grup, că au schingiuit şi ucis, unii cu propria lor mână (cazul lui Ionică Pintilie, ucis de Zaharia Nicolae, în camera 3 subsol, de Anul Nou 1951). Nu a fost incriminat nici unul. Schingiuirile, în cazul legionarilor, erau socotite activitate legionară. În cazul celor amintiţi, în ce fel de activitate se constituiau? Prin urmare, cum a fost cu putinţă?

Cum e cu putinţă să pui pe acelaşi plan de vinovăţie, oameni care au acceptat de bună voie rolul de torţionari, cu cei care au fost obligaţi, prin teroare inimaginabilă, să o facă? Pe Popa Tanu, spre exemplu, alături de Pop Cornel?

Cum a fost cu putinţă să condamni la moarte un om - e vorba de Cobăleş Nicolae - care nu a trecut nici prin Piteşti, nici prin Gherla, pentru simplul fapt că, în timpul unei discuţii avute cu Bogdanovici, la Suceava, s-a declarat de acord cu un anume gen de reeducare, ca şi cu întocmirea unui "Memoriu" adresat stăpânirii?

Cum e cu putinţă să iei de bune declaraţii luate sub presiune, confuze şi contradictorii?

Cum e cu putinţă ca ceea ce tu însuţi organizezi, să pui în sarcina altora şi să numeşti schingiuirile legionarilor, activitate legionară desfăşurată din ordin legionar?

Aceeaşi discriminare scandaloasă, în cadrul celui de al doilea proces, să-i zicem Sepeanu. Implicaţi sunt doar câţiva ţapi ispăşitori, dar şi aceştia sunt condamnaţi, nu pentru ceea ce au făcut, ci pentru o presupusă favorizare. De procesul Pătraşcu-Vică Negulescu nu mai vorbesc. E limpede, procesele au fost simple formalităţi lugubre, desfăşurări de scenarii autoacuzatoare. Şi încă un amănunt. Preşedinte al completului, în procesul Ţurcanu, a fost general maior de justiţie Petrescu Alexandru, provenit din magistratura antonesciană, când a îndeplinit funcţia de Director General al Penitenciarelor. E călăul care

a introdus, în penitenciare, pentru legionari, doar pentru legionari, pedeapsa corporală (25 de lovituri), acelaşi care a prezidat şi "lucrările" procesului intentat lui Iuliu Maniu. Justiţie? Conştiinţă? Demnitate umană? Să nu mai vorbim.

În perioada 23-25 mai, 1938, în faţa Tribunalului Militar al Corpului II de Armată, s-a judecat procesul Corneliu Zelea Codreanu. Preşedinte de complet, Col. Mg. Dumitru Constantin. Recent (1994) Kurt W. Treptow şi Gheorghe Buzatu, publică, la Iaşi, sub titlul "Corneliu Zelea Codreanu în faţa istoriei", documentele acestui proces, nu cele cuprinse în cele 20 de "Dosare", rezultat al anchetelor, ci cele ale procesului propriu zis, declaraţiile inculpatului, în faţa instanţei, intervenţiile avocaţilor apărării, depoziţiile martorilor, rechizitoriul, sentinţa. Comparativ, documentele acestui proces probează o incomparabil mai mare grijă pentru salvarea aparenţelor procedurale. Numai că, sentinţa, nesocotind evidenţa şi documentele, în total dispreţ faţă de adevăr şi dreptate, condamnă inculpatul la 10 ani m.s., pentru crima de înaltă trădare. Cum a fost cu putinţă ca omul care întruchipa onoarea, patriotismul, spiritul de jertfă a unui întreg tineret, să fie condamnat pentru înaltă trădare? Cvasitotalitatea elitei intelectuale, militare, bisericeşti şi chiar politice, l-au socotit nevinovat. Justiţia, nu. Cum a fost cu putinţă?

În iunie 1941 se judecă procesul membrilor Guvernului Naţional Legionar şi a şefilor legionari, prezenţi sau în contumacie. Sfidând cu cinism adevărul, Generalul Ion Antonescu pretinde Tribunalului condamnarea la moarte a unora, dacă nu cumva a tuturor împricinaţilor, printre ei şi Alexandru Ghica, Şeful Siguranţei Statului, pentru crima de înaltă trădare. Colonelul Pion, reprezentantul Ministerului Public, stânjenit de lipsa de probe, declară în plină şedinţă: "În ce priveşte acuzaţia de înaltă trădare îndreptată împotriva Domnului Ghica, cunoscând înaltul său patriotism şi patriotismul Mişcării Legionare, îmi este imposibil să o susţin". Şi totuşi, Alexandru Ghica a fost condamnat la 25 ani m.s., pentru crima de înaltă trădare şi a murit în Zarcă, la Aiud, ca oponent la reeducarea colonelului Crăciun.

Trei procese politice aşadar, desfăşurate în trei momente de răscruce ale istoriei noastre, marcate de una şi aceeaşi incontestabilă infamie, de una şi aceeaşi sete de putere, de una şi aceeaşi ură setoasă

de sânge, posibile, vai, datorită uneia şi aceleiaşi slugărnicii. Dincolo de retorica întrebărilor, aceleaşi realităţi, în 1938, în 1941, în 1954. Asemănările nu sunt însă simple asemănări. Ele atestă o continuitate şi o disponibilitate îngrijorătoare, pentru un rău de substanţă, pentru un rău mai adânc, ce se cere recunoscut ca atare. La ce ar folosi eludarea?

Să nu fiu însă înţeles greşit. Faptul că "Fenomenul Piteşti" s-a produs în România, faptul că protagoniştii acestui fenomen, victimele îndeosebi, au fost, în mod precumpănitor, români, faptul că s-a desfăşurat în descendenţa altor asemenea fenomene sau evenimente ale istoriei noastre contemporane, atestând o anume disponibilitate pentru rău, dar şi pentru frumos şi bine, faptul că modelele străine, cele asiatice, explicite, lipsesc, neexcluzând prin aceasta ingerinţele din afară sau implicarea unor forţe străine, în ce priveşte elaborarea proiectului şi luarea deciziilor, în sfârşit, faptul că recunosc eu însumi, cu destulă tristeţe, caracterul românesc al fenomenului, nu justifică, în nici un fel, considerarea lui drept ***expresie a specificului românesc***, aşa cum face dl. H. R. Patapievici într-un eseu, "Încercările experienţei", publicat în revista "22", Nr.1/5 - 11 ianuarie, 1994. Nu! Orori asemănătoare, chiar dacă nu şi identice, s-au mai petrecut, mă gândesc la Inchiziţie, la teroarea instituită de Calvin în Republica sa teocratică, se petrec încă şi, probabil, se vor mai petrece pe întinsul acestui pământ. Nici una nu o va echivala însă pe aceea care ne-a marcat pe noi înşine. E modul de receptare al victimelor. Călăii, în schimb, vor avea mereu nostalgia unui plus de rafinament. Suferă şi ei de angoasa deprecierii artei lor, în plan teoretic. Concret, demersul lor se bucură de aceeaşi nedesminţită preţuire.

Să revenim însă la dl. H. R. Patapievici. Textul domniei sale, un veritabil galimatias, adică preţios şi confuz, postulează caracterul specific românesc al "Fenomenului Piteşti". "Atât în spaţiul mioritic, cât şi în fenomenul Piteşti, ceea ce se manifestă este setea de acelaşi. Abia când privim spaţiul mioritic ca anticameră a fenomenului Piteşti, gravitatea chestiunii specificului naţional este cu adevărat pusă". Ce trebuie să se înţeleagă prin acel "acelaşi", nu ştiu. Nu ştiu, deasemenea, ce trebuie să se înţeleagă prin sintagma "gravitatea chestiunii specificului naţional". E grav să constaţi, pur şi simplu, existenţa acestui specific sau e grav să constaţi că acest dat fundamental e aşa cum

este, bun sau rău, şi că vrei să-l perpetui? Nu voi încerca acum să clarific obscurităţile. Mă voi mulţumi doar să reiterez un adevăr peste care suntem ispitiţi să trecem cu prea mare uşurinţă. "Fenomenul Piteşti" e considerat, şi este, o imensă şi cutremurătoare oroare, o dezgustătoare abjecţie, de unde dorinţa legitimă a repudierii lui, de unde încercarea de contestare a caracterului lui românesc. "Românii sunt buni, românii sunt blânzi, sunt ospitalieri, sunt toleranţi" ni se repetă cu ostentaţie, ca şi cum noi nu am fi în măsură să ne cunoaştem aşa cum suntem. "În nici un caz românii nu ar fi putut concepe ei reeducarea". În consecinţă, faţă de victime trebuie să se manifeste o înţelegere compătimitoare: "Întrucât noi nu am trecut prin ce au trecut ei, nu avem căderea morală să-i judecăm". De acord. Mi se pare totuşi ciudat faptul că ne declinăm înţelegerea, dar nu remarcăm reversul medaliei celor întâmplate, adică dimensiunea eroică. Nu spun vorbe mari, dar faptul că un număr atât de mare de studenţi, iniţial, s-au opus reeducării, asumându-şi riscurile, e o dovadă de eroism. Cât de simplu ar fi fost, dacă ar fi acceptat-o cu toţii! Nu ar mai fi fost nevoie de suplicii. Fenomenul nu s-ar mai fi produs. Amploarea supliciilor, amploarea şi intensitatea ororii, atestă măsura rezistenţei noastre, eroismul ce trebuia răpus. Şi dacă, în cele din urmă, a şi fost răpus, nu înseamnă că el, eroismul, şi implicit, eroii nu au fost. Eroismul învinşilor nu e cu nimic mai prejos decât al învingătorilor. E doar mai tragic. Întoarcerea din Cruciadă, pe cai betegi, cu scuturi sparte, cu suflete sfâşiate până în adânc, dincolo de şerpuirea jalnică, îşi are măreţia ei, măreţia tuturor tragediilor. Or, în mod incontestabil, "reeducarea" a fost o mare tragedie. În consecinţă, să nu rămânem pururea cantonaţi doar în abjecţie şi în complexele ce, inevitabil, decurg din ea. Să ne asumăm, cu toată onestitatea, şi eroismul. "Reeducarea", incalificabilul "Fenomen Piteşti", nu a fost numai oroare, a fost şi eroism. Aşa că, dacă cineva, asemeni domnului H.R.Patapievici, din cine ştie ce imbolduri nemărturisite, nu va avea linişte până ce nu va dovedi că acest fenomen a fost specific românesc, e liber să o facă, dar şi obligat, moral, să releve, alături de laşitate - dacă cedarea la tortură poate fi numită laşitate - curajul, alături de abjecţie, măreţia discretă, multă, puţină, câtă a fost.

"**FENOMENUL PITEŞTI** -scrie Virgil Ierunca- nu a fost un fenomen tipic legionar. Nu legionarii au fost cei care s-au gospodărit şi exterminat între ei. Piteştiul, în 1949, era o închisoare rezervată tineretului, mai precis studenţilor care nu-şi trecuseră încă examenul de licenţă. Dintre ei, o bună parte erau legionari, restul aparţinând tuturor formaţiilor politice". Precizarea, de o remarcabilă bună credinţă, s-a vrut o punere la punct, un răspuns dat versiunii oficiale, ca şi a acelora oficioase, cum ar fi cea proferată, cu rea credinţă, de Ion Lăcrănjan, în romanul "Caloianul". Este adevărat, "Fenomenul Piteşti" nu a fost un fenomen tipic legionar, întrucât nici călăii, nici victimele, nu au fost în exclusivitate legionari. În expresie matematică, absolută, şi într-o parte şi în cealaltă, legionarii au fost cei mai numeroşi. În expresie relativă, lucrurile stau altfel. Nu toţi legionarii au devenit călăi. Studenţii evrei, socialişti şi comunişti, în schimb, toţi şi fără constrângere. Explicaţia e cât se poate de simplă. Întreaga acţiune era îndreptată împotriva legionarilor. Ei erau cei vizaţi. Ei erau chintesenţa răului social, duşmanul numărul 1. Disponibilitatea coalizării cu Ţurcanu, respectiv cu Puterea, împotriva legionarilor, prin urmare, pare să ţină de firesc. Se continua o stare de lucruri mai veche. Nici pentru călăi, nici pentru victime nu existau dubii în această privinţă. Faptul că prin "demascări" şi "reeducare" au fost trecuţi şi nelegionari, la Gherla şi Canal îndeosebi, nu schimbă cu nimic datele problemei, mai ales că, în vederile Securităţii, a fi legionar nu înseamnă, neapărat, a aparţine Mişcării Legionare, ci a fi DUŞMANUL regimului comunist, cel mai decis, cel mai înverşunat.

Încă o dată, aşadar, pentru ce vizaţi, cu precădere, au fost legionarii?

Un prim răspuns a şi fost dat: "Pentru că Mişcarea Legionară s-a născut şi şi-a justificat existenţa, în viaţa acestui neam, nu doar ca reacţie anticomunistă, ci şi ca destin. Dintru început, aceasta i-a fost menirea. Anticomunismul tuturor celorlalţi deţinuţi politici a fost, mai mult sau mai puţin, conjunctural. Spun aceasta fără a minimaliza aportul nelegionarilor la lupta de rezistenţă anticomunistă, luptă care a fost, mai puţin a oamenilor politici, şi mai mult a românilor de rând. Anticomunismul Mişcării Legionare a fost funciar, i-a fost însăşi raţiunea de a fi. Materialişti şi atei, comuniştii nu cred, sau pretind că nu cred, în

destin. Existenţa Mişcării Legionare părea să-i dezică. Şi nu au ezitat să o considere ca atare, adică, în mod indirect, să-i recunoască dimensiunea metafizică, calificând-o, din motive ideologice, drept "fanatică". Aşa se şi explică de ce obsesia uciderii morale a Mişcării Legionare a fost constantă. Reeducarea întreprinsă de colonelul Crăciun, la Aiud, aşa se explică. Plecând de la doctrină, respectiv sub pretextul nocivităţii acesteia, e de presupus, apoi, implicarea unor forţe şi din afara ţării: Uniunea Sovietică, pe de o parte, Occidentul, cu organizaţiile masonice şi evreieşti, pe de alta. De bună seamă, dovada materială, indubitabilă, a acestei implicări eu nu o pot face, motiv pentru care nu acuz explicit, o pot presupune doar, în temeiul atitudinii manifestate, dealungul timpului, nu doar faţă de "Fenomenul Piteşti" ca atare, cât faţă de Mişcarea Legionară, ca realitate istorică. Pentru U.R.S.S., religiozitatea şi naţionalismul Mişcării Legionare, intransigenţa ei în problema integrităţii şi independenţei naţionale, nu avea cum să nu irite: era atee, Basarabia era încorporată Uniunii, ţara întreagă, practic, era ocupată. În Securitate, Pantiuşa şi Nicolschi -cetăţeni sovietici- erau factotum. Implicarea lor în acţiunea de "reeducare" e mai mult decât dovedită. Prin ei, N.K.V.D.-ul să nu fi avut nici un cuvânt? Gândind, în perspectivă, expansiunea înspre Polonia, au conceput şi realizat Katinul. Piteştiul poate fi, foarte bine, gândit ca acţiune vizând o extindere asemănătoare peste o bună parte a pământului românesc. În ce priveşte Occidentul, lucrurile se cer nuanţate. În Occident au putut să apară cărţi referitoare la subiect. Radio Europa Liberă l-a făcut public. În procesul de instrumentare-mediatizare a războiului rece, difuzarea, de către Virgil Ierunca, a largi fragmente din lucrarea amintită mai la început, şi-o fi avut un rost, benefic, oricum, şi pentru noi, românii. Ulterior, atitudinea antinaţională şi antilegionară s-a radicalizat, devenind ameninţătoare prin exces şi imoralitate. În 1975, în condiţii dificile privind documentarea, despre "Fenomenul Piteşti" s-a putut vorbi. În 1995, când posibilitatea documentării e cât de cât alta, a dispărut, în mod surprinzător, interesul, nu doar faţă de crimele săvârşite împotriva Mişcării Legionare, la Piteşti şi Gherla, ci şi faţă de crimele împotriva umanităţii în general, săvârşite în Est. Explicaţii se vor găsi desigur. Interesul Comunităţii Internaţionale Evreieşti de a nu fi aduşi în instanţele opiniei publice, criminali proveniţi din rândul conaţionalilor lor, s-ar putea să fie printre ele. Germania şi-a anatemizat vinovaţii pentru atari

crime inprescriptibile. Într-o anumită măsură, au făcut-o şi sovieticii, asumându-şi Katin-ul. Americanii, englezii, evreii, nu, şi nu pentru că nu ar avea şi ei criminalii lor, ci pentru că nu au dorit-o, nu o doresc şi au posibilitatea, ca învingători, să se opună.

De bună seamă, întrebarea comportă şi alte răspunsuri posibile: ponderea legionarilor, în închisori, a fost, de departe, cea mai mare; Mişcarea Legionară a fost singura organizaţie anticomunistă cu structuri organizatorice pe întreg teritoriul naţional, în toate straturile societăţii, disciplinată, activă, motivată ideologic; în rândurile ei puteau fi găsite mari personalităţi culturale; viitorul îi era asigurat de un corp masiv de tineri, elevi şi studenţi, cu totul şi cu totul remarcabili; comportarea lor demnă în lagăre şi închisori, nu e nici ea de neglijat; grupul de peste hotare, cu toate că dizidenţa, reală sau pusă la cale, nu a lipsit, era şi el activ. Modul de receptare a pericolului legionar de către Puterea Comunistă, prin urmare, nu a fost întâmplător, după cum nu a fost întâmplător nimic din cele câte li s-au întâmplat legionarilor. Proiectul anihilării, prin reeducare, a fost gândit în perspectivă. Vizat, prin legionari, a fost, în ultimă instanţă, viitorul neamului acestuia, aflat în calea tuturor răutăţilor. Numărul jertfelor şi suferinţa au fost de neimaginat, mari şi cutremurătoare. Au fost pe măsura a ceea ce Mişcarea Legionară însăşi a fost. E concluzia ce se cere reţinută.

În cursul anului 1995, Premierul României, Nicolae Văcăroiu, întreprinde o vizită oficială la Paris. Din suită face parte, în calitate de ziarist şi poetul Grigore Vieru. Revenit în ţară, acesta publică, într-una din revistele bucureştene, impresii de călătorie, relatând, printre altele, şi despre o vizită făcută, într-una din dupăamieze, unui grup de "români inimoşi", în casa domnului George Dănescu Pişcoci, vizită în cursul căreia s-a degustat, s-a cântat, s-au recitat poezii, s-au purtat discuţii antimonarhice. Preluând informaţia, anostă în fond, domnul Mircea Iorgulescu, la Radio Europa Liberă, se deslănţuie, la început ironic, apoi insidios, acuzator în cele din urmă: "Spune improvizatul reporter şi recentul academician că au purtat discuţii antimonarhice. Uită, în schimb, să spună că *românul inimos* Pişcoci e un legionar notoriu, care are o librărie într-unul din cartierele Parisului, profilată pe literatură legionar-naţionalistă ..." (citat din memorie). Ascultând, am simţit în lungul

şirei spinării un fior rece. Ochii apoi mi s-au închis şi am văzut sau revăzut scene de care aş fi vrut să nu-mi mai aduc aminte: Să zicem, camera 4 spital. În prezidiu, Ţurcanu şi ai lui. Stând pe priciuri, banditii aflaţi în diferite stadii de dezumanizare. La mijloc, palid, înspăimântat, victima serii, acum el, poetul basarabean, Vieru, de care nu mă leagă nimic, îşi face autodemascarea, se flagelează, vorbind încet, incoerent, pierdut. Deodată, de undeva, din gloată, cineva în chip de Mircea Iorgulescu, se agită, sare de pe prici, se ridică în vârful picioarelor, ridică şi o mână, şi două degete, ca la şcoală, se opinteşte şi strigă: "Minte, domnule Ţurcanu, minte! A rămas bandit! S-a ferit să spună că Dănescu Pişcoci, Dănescu acela era legionar!" Un moment, tăcerea generală sufocă, aduce a lipsă de aer. Urmează apoi trăznetul: "Aşa e, banditule? Îţi acoperi camarazii? Marş în poziţie!" ceea ce însemna reluarea întregului ciclu al torturilor cunoscute. Am fost martor -mi s-a întâmplat şi mie- la multe asemenea scene. Şi iată, după cinci decenii aproape, redescopăr DELAŢIUNEA şi DELATORUL ORIGINAR, delatorul născut, nu făcut, delatorul de serviciu, pe cel ce nu are nici măcar scuza spaimei, delatorul cu simbrie şi, pe deasupra, şi mincinos, întrucât domnul George Dănescu Pişcoci nu a fost membru al Mişcării Legionare. Simpatizant, poate.

Nu e singura întâmplare de acest fel, pe care o cunosc sau la care mi-a fost dat să particip. Mai anul trecut, cu prilejul unui simpozion organizat la Oradea, de redacţia revistei "Familia", ceva asemănător ca semnificaţie, mi s-a întâmplat chiar mie. Protagonişti, de data aceasta, o romancieră, redactor şef al unei reviste cu iz politic şi un romancier. Aceeaşi manieră de punere la zid. Despre mineriade, nu mai vorbesc, deocamdată. Oricum, revoluţia din decembrie 1989 nu a curmat acea realitate obscură, fără determinări sesizabile, din care s-a născut şi se naşte mereu OROAREA.

E adevărat, acuzarea unei continuităţi a "fenomenului reeducării" pare hazardată. Hazardată, dacă se au în vedere doar circumstanţele şi modalităţile de fiinţare. Nu însă dacă ne referim la principalul scop urmărit, inculcarea sentimentului de vinovăţie: vina de a fi fost legionar, adică ticălos, pervers, ucigaş, mai ales ucigaş, produs al unei "crime originare". Ei bine, în pofida unor eventuale declaraţii smulse, se ştie bine cum, nici Ţurcanu, nici colonelul Crăciun, nu au reuşit o atare performanţă, la nivelul conştiinţei. Au instrumentat

tragedii, sub povara munţilor de suferinţă şi orori, au strivit conştiinţe, au mutilat trupuri şi suflete, dar nu au reuşit să convingă pe vreunul dintre cei vizaţi -şi vizaţi au fost mii- că mobilul luptei lor a fost altul decât cel care a fost: credinţa în Dumnezeu, iubirea de neam şi de ţară, compasiunea pentru cel obidit, admiraţia faţă de exemplul de viaţă, de luptă şi jertfă al înaintaşilor.

Azi nu mai suntem violentaţi fizic, nu suntem puşi în lanţuri, târâţi prin tribunale, aruncaţi îndărătul zăbrelelor. Subzistă doar ameninţările, atmosfera de dinaintea furtunii, cultivată cu insistenţă. Subzistă violentarea informaţională, insinuările, etichetările, minciuna, calomnia, rămase aceleaşi, exercitate, vai, şi din partea cui nu te aştepţi. Sunt resuscitate spaimele, spaimele şi vina, în temeiul unei logici aparent corecte. De vreme ce Mişcarea Legionară e expresia istorică a unui "fenomen originar", a unei "crime originare", cum clamează, de la înălţimea prestigiului său, domnul Gabriel Liiceanu, vina nu poate să fie decât eternă. Vinovaţi înainte chiar de a ne fi născut. Vinovaţi! Vinovaţi! Vinovaţi! Arhivele totalitarismului, revistele "22", Dilema, România Literară, posturile naţionale de radio şi televiziune, mijloacele mass-media străine -şi lista pare fără de sfârşit- denigrează, denigrează, denigrează. Se perpetuează astfel un genocid moral, asemănător celui de la Piteşti, Gherla şi Aiud, ce se vrea fără sfârşit. Ce nu au reuşit partidele politice interbelice, ce nu a reuşit Carol al II-lea şi camarila lui, ce nu au reuşit Mareşalul Ion Antonescu şi, mai apoi, comuniştii, vreme de şapte decenii, speră să reuşească continuatorii lor actuali. Se străduiesc, oricum. Pentru noi nu există alternativă. Suntem vinovaţi şi, în consecinţă, condamnaţi, în eternitate, pentru credinţa în Dumnezeu, pentru iubirea de neam şi de ţară, pentru cutezanţa sau crima de a fi încercat, oameni fiind, să devenim mai mult decât oameni.

2.09.1995

Întoarcerea din Cruciadă

de Radu Gyr

Întâiul cruciat

Trist geme cornul stinsei Cruciade.
Și noi, betegi și jalnici seniori,
ne poticnim sub platoșe schiloade,
în vechi armuri, cârpite strâmb cu sfori -
baroni și prinți care-au purtat în spade
Ierusalimul altor aurori.

Cu trupul supt de răni ce se usucă,
amari și-nfrânți ne-mpleticim în fier
câți n-am murit sau câți mai știu s-aducă
vreo țandără de chivără din cer;
pe-o umbră de mârțoagă, o nălucă,
pe-un ciob de scut, un ciot de cavaler...

Când am plecat demult în Cruciadă,
- Mai știi, Bertrand? - eram numai lumini.
Se îmbulzea tot burgul să ne vadă,
ne troinea sub roze și sub crini,
iar noi, pe armăsarii de zăpadă,
ardeam printre vasali și paladini.

Cetatea scânteia cu mii de fețe
și ne-așternea covor de borangic
sub strălucirea razelor semețe
- îți mai aduci aminte, Alberic? -
Cu fruntea-n cer, cu spada-n tinerețe,
încovoiam vecia ca pe-un spic.

Și soarele bătea medalioane
pe scuturi și pe sulițe-minuni.
Mulțimile vuiau și, din balcoane,
madonele cu mâini de rugăciuni
ne surâdeau prin lacrimi ca-n icoane
ori ne-aruncau în ulițe cununi.

Și-acum ne-napoiem o hâdă ceată,
pe piept cu câte-o urmă de blazon,
cu coiful spart, cu fața sfâșiată,
sub zdreanța unui rest de gonfalon,
strigoi de cruciați ce altădată
au fulgerat în zale de baron.

Și cum povara-ntoarcerii ne frânge
pe cai ologi, în zale care curg,
convoiul de fantome parcă plânge
pornind încet spre vechiul nostru burg -
pe când, necucerit și plin de sânge,
Ierusalimul scapără-n amurg.

O clipă numai porțile de-aramă,
sub care n-a fost dat să biruim,
se fac de foc și-n urmă se destramă,
topindu-se în cerul lor sublim,
și, tot mai jalnic, cornu-nfrânt ne cheamă,
tot mai departe de Ierusalim.

Al doilea cruciat

De ce, Gotfried, de ce ne înspăimântă
o rană-n piept și-un hârb de scut beteag,
cât încă-n noi Ierusalimul cântă
și mai păstrăm prăjina unui steag

sau când noblețea-ntreagă stă, ne'nfrântă,
în sângele rămas pe zale cheag?

Și dacă fu armura să se spargă,
tot mai suspini, nevolnic scutier?
Adună-mi trupul în platoșa prea largă,
din spada mea dă-mi ciobul de mâner
și fă-mi pentru întoarcere o targă
din crengi cerești și verzi de palmier.

Presară-mi-o cu crini și roze toată,
de multa lor mireasmă să mă-mbăt
ca-n burgul fermecat de altădată
ce ne-ngropa sub floare de omăt...
Așa - culeș pe targă-nmiresmată -
purtați-mă spre țară îndărăt.

Și ce-i de-am fost învinși sub metereze?
Pe trup aceste biete sfâșieri
o veșnicie n-or să sângereze...
Cândva uita-vom marile căderi
și brațele s-or ridica mai treze,
sfințite-n mirul rănilor de ieri.

Ne-ntoarcem frânți sub platoșe schiloade
sau poticniți în zdrențe de furtuni.
Dar mâine-n burgul nostru cu arcade
fecioarele cu ochi de rugăciuni,
zâmbind în cinstea altor cruciade,
ne-or împleti mai fragede cununi.

Și mâine burgul iar o să se scoale
în cântece de calfe și fierari.
Zburând, vor dănțui pe nicovale
săbii mai lungi și sulițe mai tari
și s-or zbârli din fulgere noi zale
și noi potcoave pentru armăsari.

Și iarăși, spintecând albastre spații,
peste doi ani sau peste încă trei,
cu lănciile sus, în constelații,
cu platoșele evului în șei,
ți-or sta în fața porții cruciații,
Ierusalime care nu ne vrei.

Și vom veni mai mulți din Soare-Apune:
și cei de ieri, și cei ce azi încă nu-i știm.
Pe vechile morminte or să tune
noi cavaleri cu chip de heruvim,
și ei sau alții tot te vor supune,
strălucitorule Ierusalim.

GAZETA de Vest

Director: Ovidiu Gulеș.
Publicist comentator: Valeriu Nеștian.
Redactori: Adrian Onea, Grigore Opriță.
Tehnoredactare: Constantin Dragomir.
Tipar: GORDIAN s.r.l., 1900 TIMIȘOARA, str. Remus 11, tel.(fax):056/196237.

GAZETA de Vest

SUPLIMENT POLITIC ȘI ISTORIC,
NOIEMBRIE 1995, Preț: 2.000 lei.

1900 TIMIȘOARA, str. Remus 11, tel.(fax): 056/196237.

Şi vom veni mai mulţi din Soare-Apune:
şi cei de ieri, şi cei ce azi încă nu-i ştim.
Pe vechile morminte or să tune
noi cavaleri cu chip de heruvim,
şi ei sau alţii tot te vor supune,
strălucitorule Ierusalim.

Radu Gyr